

ДЕРЖАВНА
СЛУЖБА
ЯКОСТІ ОСВІТИ
УКРАЇНИ

РЕЗУЛЬТАТИ

моніторингового дослідження базових аспектів організації освітнього процесу (якості, безпеки та ресурсів) в закладах фахової передвищої та вищої освіти в умовах воєнного стану

у 2024 році (I етап)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ	3
ВІДБІР РЕСПОНДЕНТІВ ТА ЇХНЯ ХАРАКТЕРИСТИКА	6
ФОРМАТ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	12
ОСВІТНІ ВТРАТИ У СФЕРАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЦЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ, СПРИЧИНЕНІ ВІЙНОЮ: ДУМКА ПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	23
ЯКІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В 2023/2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	30
РІВЕНЬ ЗАДОВОЛЕНОСТІ РЕСПОНДЕНТІВ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	44
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	52

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ

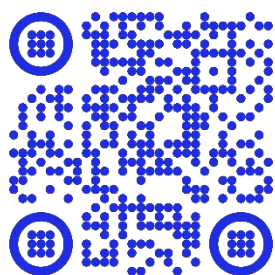
Основним завданням Державної служби якості освіти України (далі – Служба) як центрального органу виконавчої влади відповідно до Положення про Державну службу якості освіти України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. №168, є реалізація державної політики у сфері освіти, зокрема, з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства.

Проведення моніторингових досліджень (моніторингів, вивчень) з питань якості освітньої діяльності та якості освіти є одним з повноважень та стратегічним напрямком діяльності Служби.

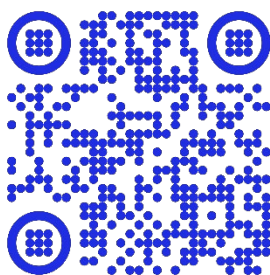
Упродовж останніх років Службою з використанням як наявного ефективного інструментарію, так і нових підходів до проведення моніторингів, реалізовано більше 10 масштабних проєктів у всіх сферах освіти – як у колаборації з вітчизняними та західними партнерами, так і власними силами. За результатами такої діяльності, спрямованої на подолання проблем, спричинених пандемією та війною, підготовлено понад 30 дослідницьких звітів та розвідок.

Так, з огляду на виникнення нових викликів для системи освіти України у воєнний період, збереження актуальності питань якісного забезпечення освітнього процесу, а також необхідність пошуку спільних шляхів для подолання наявних загроз, Службою у 2022 році розпочато та вже третій рік поспіль продовжується вивчення питання адаптації освітнього процесу до запитів та потреб в умовах війни.

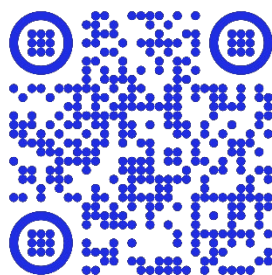
У 2023 році, зокрема, забезпечено проведення моніторингу з актуальних питань організації освітнього процесу та якості освіти в умовах воєнного стану шляхом щоквартальних онлайн-опитувань здобувачів освіти та викладачів закладів фахової передвищої (далі – ЗФПО) та вищої освіти (далі – ЗВО) України:

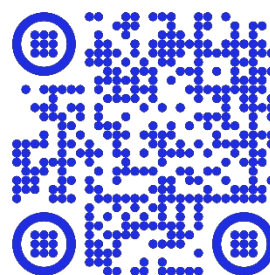
I квартал
2023 року

II квартал
2023 року

III квартал
2023 року

IV квартал
2023 року

Результати чотирьох опитувань, проведених у 2023 році, вказали на незмінно високу гнучкість і адаптивність закладів фахової передвищої та вищої освіти, що дозволило їм у складних умовах воєнного часу підтримувати належний рівень надання освітніх послуг та ефективно організувати свою діяльність.

Матеріали за результатами досліджень надіслані для інформування Міністерству освіти і науки України, а також іншим заінтересованим сторонам, що провадять діяльність, спрямовану на підтримку української освіти у воєнний період.

Практична цінність матеріалів та інформації, яку Служба отримує в ході моніторингу, – можливість оперативно з'ясувати стан сфери, прослідкувати тенденції, зрозуміти сильні та слабкі сторони освітнього процесу в нинішніх умовах, виявити можливості та загрози, а також виробити рекомендації для застосування окремих позитивних практик та вдалих рішень в освітньому процесі в умовах продовження воєнного стану та в мирний час. Так, завдяки цій практиці актуалізовано та постійно підтримуються канали комунікації між Службою та закладами освіти для обміну досвідом і практичними інструментами з метою підвищення якості та рівня доступності освіти, об'єднання зусиль для подолання викликів.

Ми, як і в попередні роки, націлені на безперервний аналіз стану освітньої системи, прогнозування її розвитку й розроблення компенсаторних заходів для подолання освітніх втрат. Водночас завжди звертаємо увагу керівників закладів освіти на можливості розробляти та втілювати власні стратегії, не чекаючи вказівок зі сторони.

Отже, зважаючи на виявлені як позитивні тенденції, так і проблеми, які стали спільними для освітньої системи, Служба у 2024 році продовжує моніторингове дослідження базових аспектів організації освітнього процесу (якості, безпеки та ресурсів) в закладах фахової передвищої та вищої освіти в умовах воєнного стану шляхом щопіврічних онлайн-опитувань учасників освітнього процесу.

Цей звіт, присвячений результатам першого етапу дослідження, який тривав упродовж квітня-червня 2024 року, підготовлений Управлінням моніторингу, аналітики та контролю за виконанням законодавства Державної служби якості освіти України.

Мета дослідження:

вивчення питання адаптації освітнього процесу до запитів та потреб в умовах війни шляхом аналізу базових аспектів організації освітнього процесу (якості, безпеки та ресурсів) в закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Завдання дослідження:

визначити вплив війни на якість організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої та вищої освіти;

оцінити стан організації освітнього процесу та дослідити динаміку академічних досягнень здобувачів фахової передвищої та вищої освіти в умовах воєнного стану;

з'ясувати, в якому форматі заклади фахової передвищої та вищої освіти забезпечують освітній процес у II півріччі 2023/2024 навчального року, та дослідити динаміку його змін упродовж дії правового режиму воєнного стану;

визначити чинники, які зумовлюють вибір закладами фахової передвищої та вищої освіти оптимального формату роботи;

зібрати та проаналізувати інформацію щодо безпекової ситуації у регіонах та пов'язаних із нею потреб учасників освітнього процесу;

оцінити заходи, що здійснюються закладами освіти для захисту освітнього середовища та його користувачів;

проаналізувати наявність та доступність необхідних ресурсів для організації освітнього процесу (навчальні матеріали, обладнання, інфраструктура тощо) в умовах війни;

з'ясувати рівень освітніх втрат, спричинених війною, зібрати інформацію про компенсаторні інструменти та заходи, що здійснюються закладами фахової передвищої та вищої освіти для їх подолання;

провести обрахунок індексу задоволеності учасників опитування організацією освітнього процесу.

Інструментарій:

онлайн-анкети для учасників освітнього процесу – здобувачів освіти та педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів фахової передвищої, вищої освіти.

Основний індикатор результатів дослідження:

дані щодо рівня (індексу)¹ задоволеності учасників опитування організацією освітнього процесу в II півріччі 2023/2024 навчального року; динаміка показників за 2022-2024 роки.

¹ застосовується Службою від 2020 року, у 2024 році внесений до індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку в Україні. В основу інструмента закладено підхід ACSI, або американський індекс задоволеності споживачів, що показує рейтинг, який ґрунтується на аналізі бажань і очікувань споживача, як він сприймає ціну та якість (у нашому випадку – якість освітніх послуг).

ВІДБІР РЕСПОНДЕНТІВ ТА ЇХНЯ ХАРАКТЕРИСТИКА

Формування вибірки відбувалось за випадковим принципом на основі даних про заклади освіти, що містяться у Реєстрі суб'єктів освітньої діяльності (<https://registry.edbo.gov.ua/>). На останньому етапі формування вибірки було застосовано квотний скринінг, що дозволяє у підвибірках кожної області зберегти пропорції закладів освіти за регіональним показником (у тому числі й релокованих), типом та формою власності, а також кількістю учасників освітнього процесу.

Макрорегіони, визначені в межах моніторингу:

Захід (144 заклади): Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області;

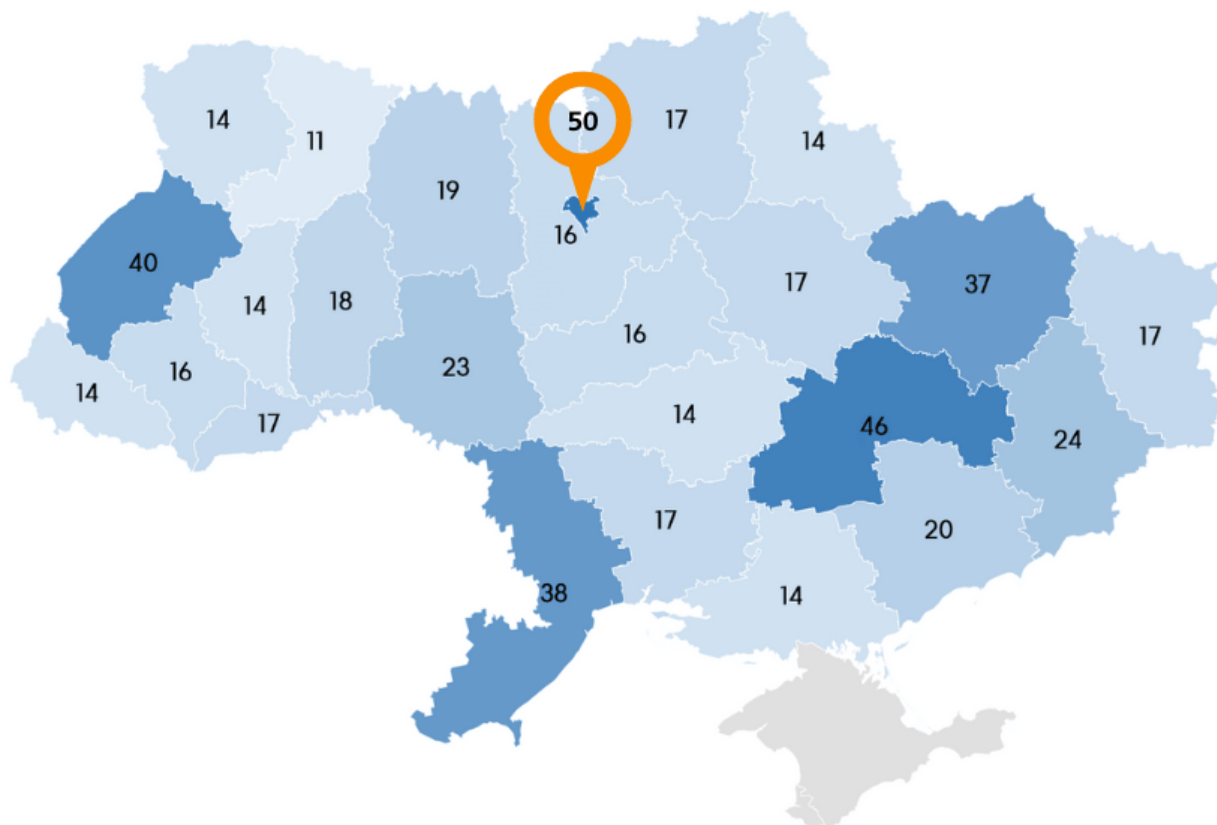
Північ (116 закладів): місто Київ (50 закладів) та Київська область, Житомирська, Сумська, Чернігівська області;

Центр (70 закладів): Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області;

Південь (69 закладів): Миколаївська, Одеська, Херсонська області та Автономна Республіка Крим;

Схід (144 заклади): Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська, Харківська області.

У дослідженні взяли участь 543 заклади освіти країни - 293 ЗФПО та 250 ЗВО. Мапа розподілу закладів освіти – учасників моніторингу за областями країни (юридичні адреси провадження освітньої діяльності) виглядає так:

Таким чином, географічне охоплення цього дослідження покриває всю територію України – п'ять макрорегіонів (захід, північ, центр, південь, схід) та місто Київ, за винятком Кримського півострова.

З 24 до 28 червня 2024 року було проведене опитування (онлайн-анкетування) здобувачів освіти, викладачів закладів фахової передвищої та вищої освіти країни.

В опитуванні взяли участь:

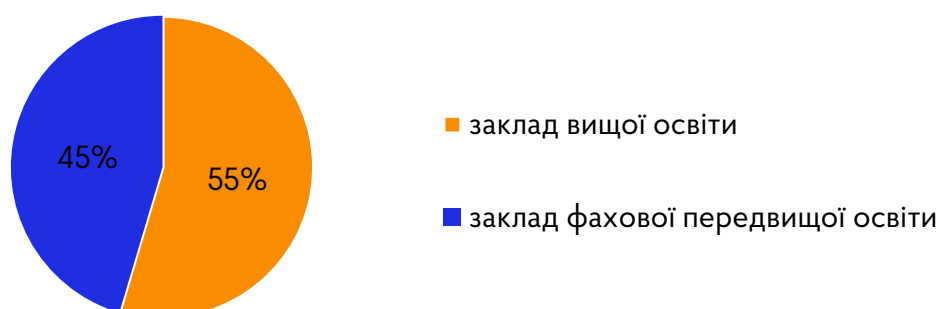
58 692 здобувачів освіти (29 064 фахових молодших бакалаврів, 23 686 бакалаврів, 5 165 магістрів та 777 аспірантів);

16 114 викладачів (6 639 педагогічних працівників ЗФПО та 9 475 науково-педагогічних працівників ЗВО).

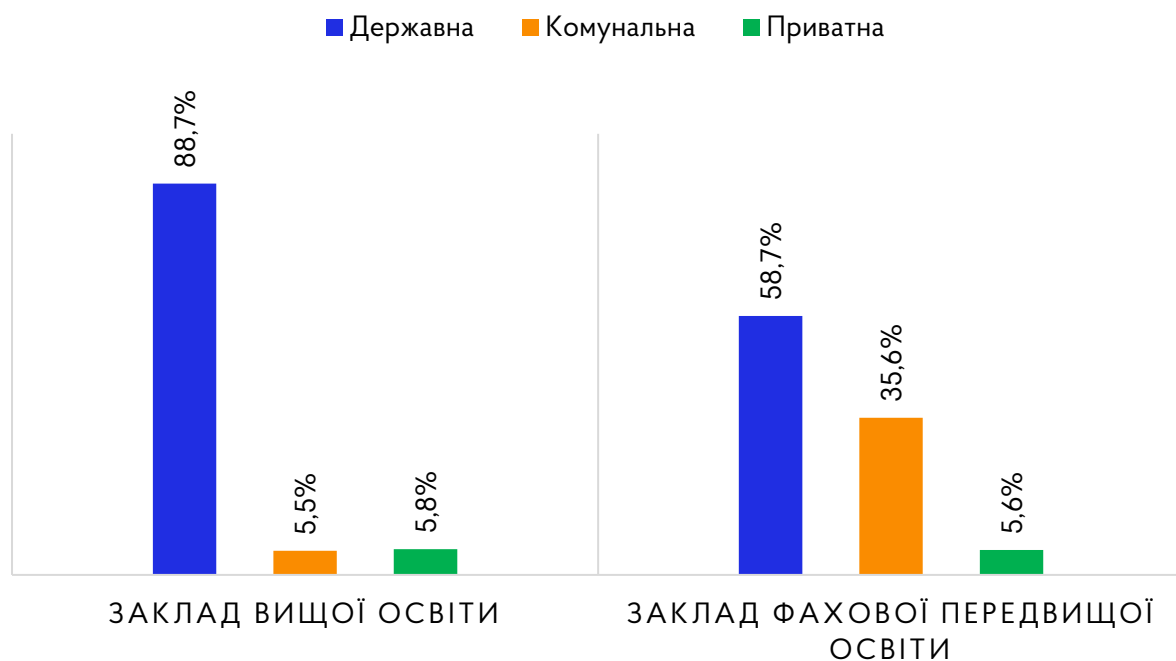
Розподіл учасників опитування (частка респондентів, %) за макрорегіонами фактичного місцезнаходження закладів освіти, у яких вони навчаються та викладають:

Розподіл респондентів за типами закладів освіти, у яких вони навчаються та викладають:

Розподіл респондентів за формою власності закладів фахової передвищої та вищої освіти, у яких вони навчаються та викладають:

Розподіл учасників опитування за профілем навчання / викладання:

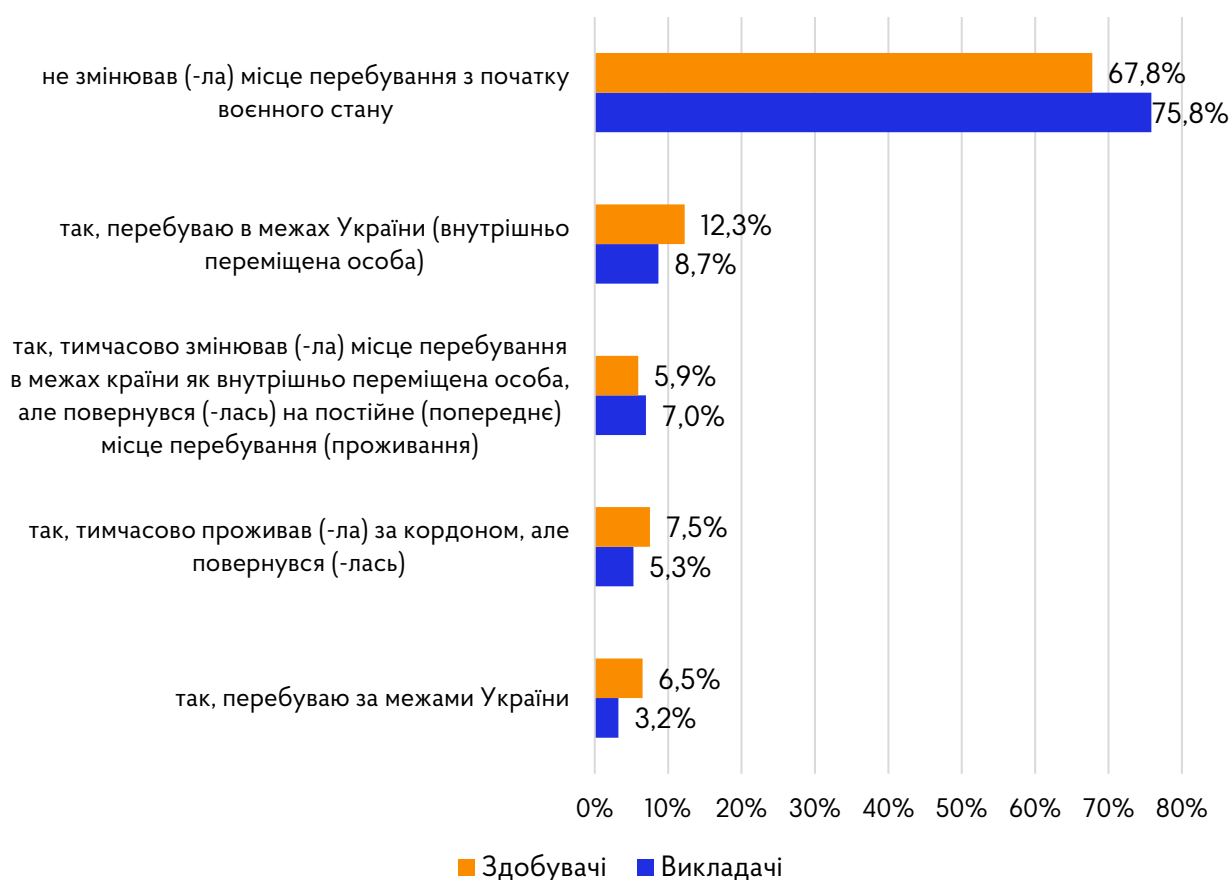
Галузь (профіль)	Здобувачі освіти		Викладачі		Загалом
	ЗВО	ЗФПО	ЗВО	ЗФПО	
1	2	3	4	5	6
01 Освіта/Педагогіка	13,3 %	13,8 %	13,2 %	13,3 %	13,4 %
02 Культура і мистецтво	4,5 %	11,2 %	6,6 %	19,3 %	9,8 %
03 Гуманітарні науки	6,0 %	0,7 %	12,1 %	14,5 %	8,2 %
04 Богослов'я	0,1 %	0,1 %	0,0 %	0,0 %	0,1 %
05 Соціальні та поведінкові науки	5,2 %	0,3 %	5,7 %	1,3 %	3,3 %
06 Журналістика	0,8 %	0,2 %	0,7 %	0,1 %	0,5 %
07 Управління та адміністрування	6,9 %	5,3 %	7,4 %	3,6 %	6,0 %
08 Право	16,4 %	3,6 %	6,8 %	2,0 %	7,4 %
09 Біологія	1,3 %	2,5 %	1,3 %	1,7 %	1,7 %
10 Природничі науки	2,0 %	1,1 %	4,5 %	7,7 %	3,7 %

1	2	3	4	5	6
11 Математика та статистика	1,3 %	1,2 %	1,8 %	3,2 %	1,8 %
12 Інформаційні технології	6,1 %	5,8 %	4,8 %	4,5 %	5,3 %
13 Механічна інженерія	1,4 %	3,6 %	2,0 %	1,9 %	2,2 %
14 Електрична інженерія	0,8 %	3,0 %	1,0 %	1,7 %	1,6 %
16 Хімічна інженерія та біоінженерія	0,4 %	0,3 %	0,5 %	0,3 %	0,4 %
17 Електроніка, автоматизація та електронні комунікації	1,6 %	3,5 %	1,5 %	1,4 %	2,0 %
18 Виробництво та технології	1,6 %	3,1 %	1,4 %	1,8 %	2,0 %
19 Архітектура та будівництво	2,0 %	4,9 %	2,4 %	2,0 %	2,8 %
20 Аграрні науки та продовольство	1,7 %	2,1 %	2,6 %	2,0 %	2,1 %
21 Ветеринарія	1,1 %	0,9 %	0,7 %	0,4 %	0,8 %
22 Охорона здоров'я	11,0 %	24,2 %	15,6 %	13,9 %	16,2 %
23 Соціальна робота	1,8 %	1,1 %	0,7 %	0,3 %	1,0 %
24 Сфера обслуговування	0,8 %	3,0 %	1,0 %	0,7 %	1,4 %
25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	0,8 %	0,3 %	0,6 %	0,3 %	0,5 %
26 Цивільна безпека	5,2 %	0,2 %	1,4 %	0,3 %	1,8 %
27 Транспорт	3,0 %	3,7 %	2,1 %	1,9 %	2,7 %
28 Публічне управління та адміністрування	1,4 %	0,5 %	0,8 %	0,2 %	0,7 %
29 Міжнародні відносини	1,3 %	0,0 %	0,9 %	0,0 %	0,6 %
Загалом, %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Загалом, осіб	29 579	29 113	9 475	6 639	74 806

Щодо питання місця перебування учасників опитування зазначимо, що переважна більшість з них не змінювали його від початку війни: дві третини (67,8 %) здобувачів освіти та три чверті (75,8 %) викладачів.

Статус внутрішньо переміщеної особи мають 8,7 % опитаних педагогічних, науково-педагогічних працівників та 12,3 % здобувачів освіти. За кордоном нині перебувають 6,5 % учасників анкетування з числа здобувачів освіти та 3,2 % педагогічних, науково-педагогічних працівників:

ЧИ ЗМІНЮВАЛИ ВИ СВОЄ МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ (ПРОЖИВАННЯ) ВІД ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ?

У контексті цього питання важливо відзначити, що рівень залученості респондентів за показником місця їхнього перебування (зокрема, тих, хто перебуває поза межами країни) залишався стабільним протягом двох років.

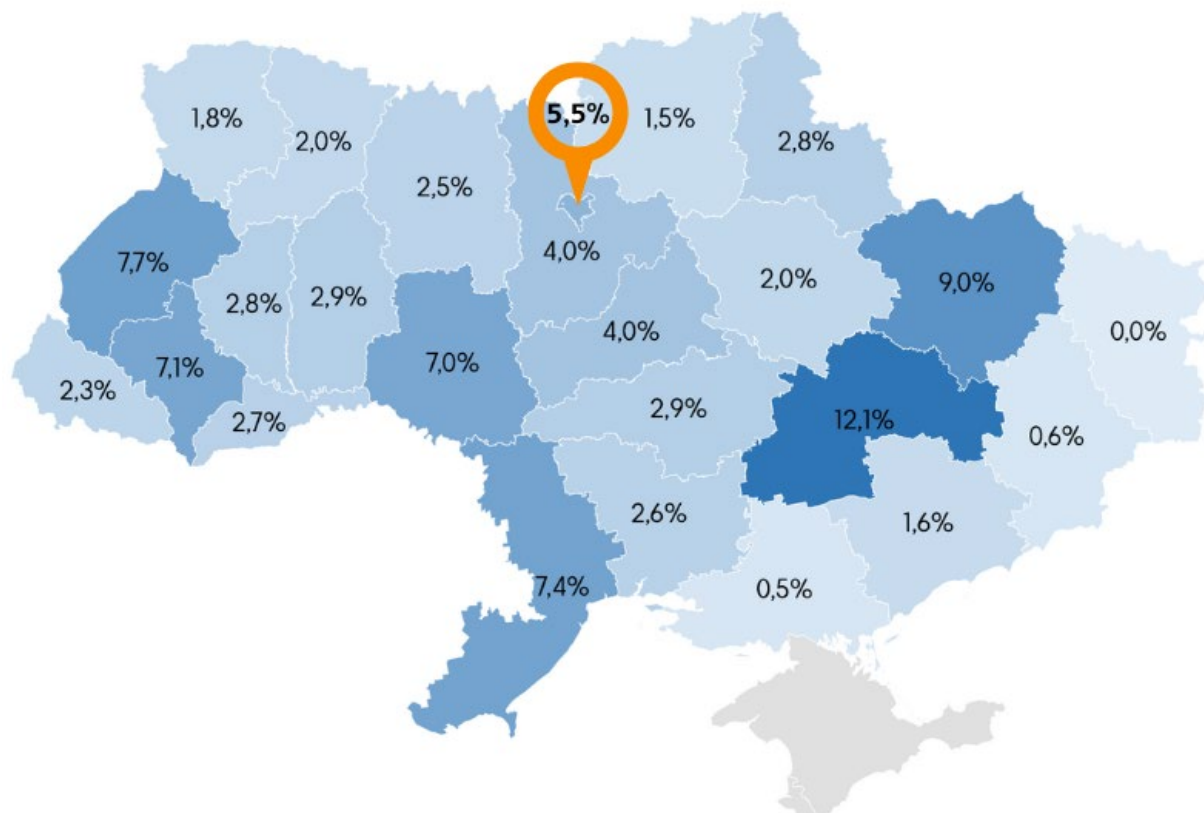
Така ситуація, на нашу думку, може вказувати на бажання закордонних респондентів залишатися у більш безпечному середовищі та мати прогнозований доступ до освітніх та технологічних ресурсів, що є закономірним в умовах війни. І важливо, що ті учасники освітнього процесу, які залишаються за кордоном, успішно продовжують навчання в українських закладах освіти в дистанційному форматі, що дозволяє їм зберігати зв'язок з українською освітньою системою та уникати перерв у навчанні.

Однак є й негативні сторони. Виїзд та тривале перебування за кордоном здобувачів освіти та педагогів є частиною масштабного відтоку² з України молоді та висококваліфікованих кадрів, що, безперечно, вже має значний негативний вплив на науковий та освітній потенціал країни та, за прогнозами експертів, призведе до тривалих негативних наслідків для економіки.

Для тих, хто повернувся до України або ніколи не покидав її, але втратив своє житло і нині є внутрішньо переміщеною особою, а також для тих учасників освітнього процесу, які не змогли виїхати з тимчасово окупованих територій та особливо небезпечних прифронтових зон, важливо створити сприятливі умови для реінтеграції та підтримки в освітньому процесі. Забезпечення стабільності та доступу до ресурсів є ключовими аспектами для мінімізації негативних наслідків війни на освітній процес.

Враховуючи ці фактори, необхідно забезпечити комплексну підтримку для всіх категорій учасників освітнього процесу, створюючи умови для їхньої участі в освітньому процесі, незалежно від місця перебування.

У контексті цього питання наведемо також дані про місце перебування на момент опитування респондентів в межах країни та зауважимо, що структура географічного розподілу учасників опитування за областями країни загалом корелює з даними про внутрішнє переміщення громадян:

² За даними МЗС України, станом на червень 2023 року за кордоном перебувало 8 млн 177 тис. громадян України, тобто близько 20% населення держави до 24 лютого 2022 року.

ФОРМАТ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У рамках реалізації моніторингових досліджень з питань якості організації освітнього процесу в умовах війни, що проводяться Службою третій рік поспіль, окрему увагу приділено питанню вибору закладами фахової передвищої та вищої освіти формату освітнього процесу.

Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Про фахову передвищу освіту» визначено принципи автономії та самоврядування для закладів фахової передвищої та вищої освіти, що полягають в їх самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законодавством.

В умовах воєнного стану ЗФПО та ЗВО самостійно вирішували питання доцільності застосування тієї чи іншої моделі організації освітнього процесу, зокрема, для здобувачів денної форми здобуття освіти, зважаючи на рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо пріоритетності провадження освітнього процесу у максимально наближеному до традиційного форматі, а також, враховуючи обмеження воєнного часу та необхідність забезпечення захисту учасників освітнього процесу.

Службою за результатами опитувань, проведених за декілька місяців після початку повномасштабного вторгнення – наприкінці 2021/2022 навчального року, а також на початку 2022/2023 навчального року, з'ясовано:

у березні 2022 року (менш, ніж за місяць після введення воєнного стану) закладами освіти було максимально відновлено освітній процес – переважно в дистанційному форматі (82 % закладів освіти). В окремих регіонах, враховуючи особливості перебігу воєнного стану, було застосовано змішану (очно-дистанційну) модель організації освітнього процесу (18 %). Це дозволило забезпечити завершення навчального року фактично без втрат, зважаючи на попередній позитивний досвід застосування дистанційного формату під час загальнонаціонального карантину;

у вересні 2022 року – на початку 2022/2023 навчального року – більше третини закладів фахової передвищої та вищої освіти країни (38,5 %) забезпечували освітній процес онлайн, 42,2 % – у змішаному форматі, а кожен п'ятий заклад освіти (19,3 %) – в аудиторіях (очно).

Під час проведення протягом 2023 року чотирьох квартальних опитувань (у березні, червні, вересні та грудні) в рамках моніторингу з актуальних питань організації освітнього процесу та якості освіти в умовах воєнного стану отримано такі результати:

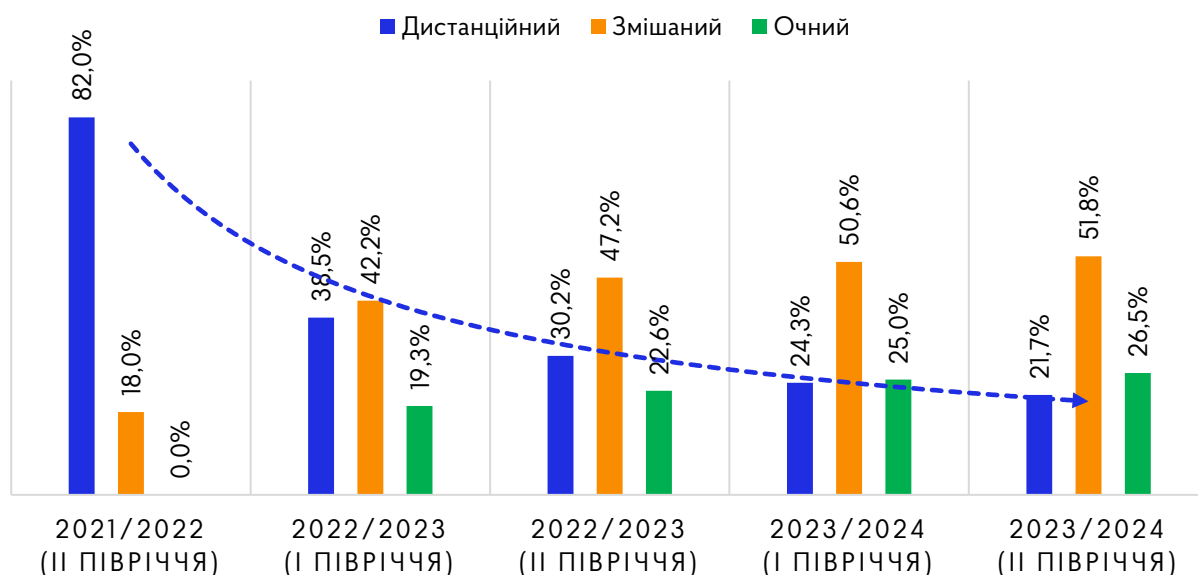
Формат організації освітнього процесу/ період застосування		Дистанційний (виключно в онлайн синхронному/ асинхронному режимі)	Змішаний (частково в закладі освіти, частково в дистанційному форматі)	Очний (виключно за місцем знаходження закладу)
II півріччя 2022/2023 н. р.	березень 2023 року	31,0 %	42,0 %	27,0 %
	червень 2023 року	29,4 %	52,4 %	18,2 %
I півріччя 2023/2024 н. р.	вересень 2023 року	23,3 %	47,9 %	28,8 %
	грудень 2023 року	25,4 %	53,3 %	21,3 %

Отже, за результатами проведення щоквартального моніторингу встановлено, що протягом 2023 року, з огляду на об'єктивні обставини, закладами освіти приймалися рішення щодо зміни поточного формату навчання, зокрема, збільшувалась частка застосування змішаного формату роботи на протигагу дистанційному та очному.

Загалом, у першому півріччі 2023/2024 навчального року (вересень, грудень 2023 року), як і у другому півріччі попереднього 2022/2023 навчального року (березень, червень 2023 року), більшість закладів працювали у змішаному (очно-дистанційному) форматі.

Разом з тим зауважимо, що протягом усього періоду від початку відновлення закладами освіти освітнього процесу в умовах воєнного стану (весна 2022 – зима 2023) спостерігається значний спад застосування дистанційного формату роботи в усіх закладах вищої та фахової передвищої освіти країни:

ЗАСТОСУВАННЯ ЗФПО ТА ЗВО ФОРМАТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ЗАГАЛЬНА ДИНАМІКА)

Щодо питання вибору закладами формату роботи залежно від місцезнаходження ми звернули увагу на динаміку цього процесу (вибору/ зміни закладами освіти форматів роботи) протягом усього періоду дії на території України режиму воєнного стану:

відновити освітній процес із застосуванням змішаного формату у **II півріччі 2021/2022 навчального року** зміг майже кожен п'ятий (18 %) заклад освіти країни, і переважну більшість із них становили заклади західного регіону;

така ж ситуація спостерігалась і **на початку 2022/2023 навчального року (вересень 2022 року)**, коли безпекова ситуація дозволила лише закладам західних областей України успішно організувати роботу в змішаному (очно-дистанційному) (70 %) та меншою мірою в очному (30 %) форматах;

у першому кварталі 2023 року – **на початку II півріччя 2022/2023 навчального року** – до них доєдналися заклади центрального (64 % у змішаному та 36 % в очному форматах), північного (41 % і 20 %, відповідно) та частково південного регіонів (11 % у змішаному та 16 % в очному форматах);

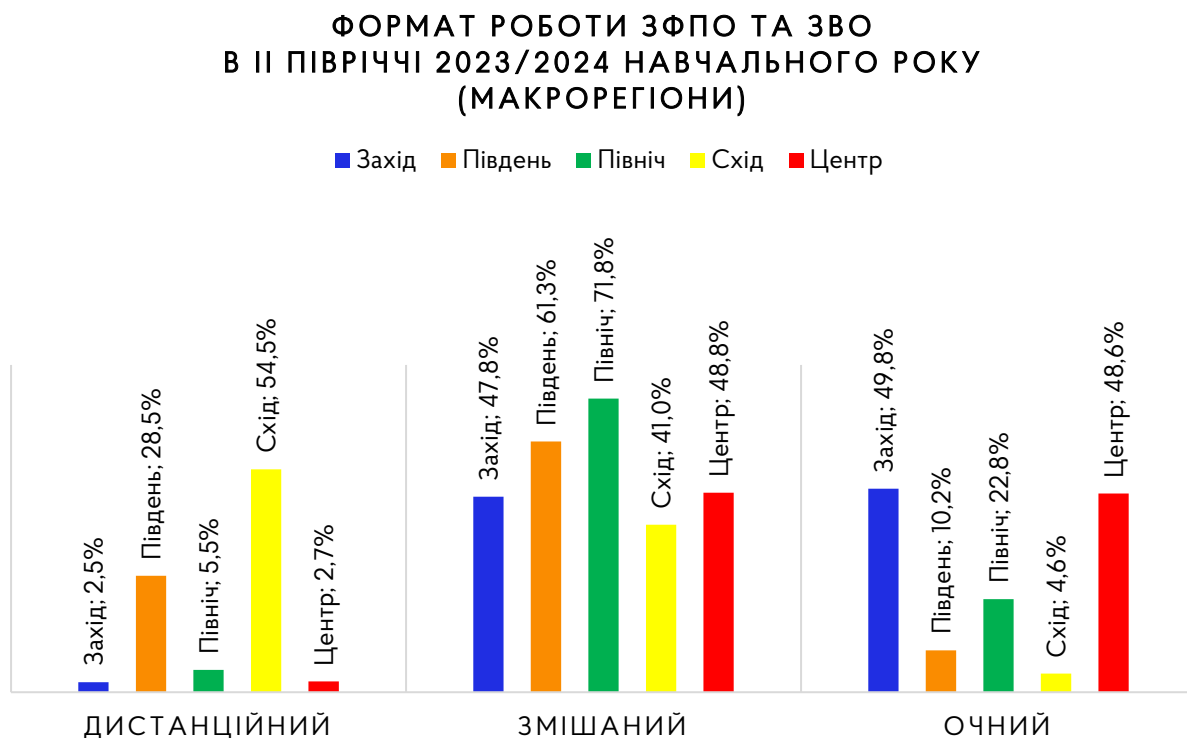
наприкінці 2022/2023 навчального року (у червні 2023 року) збільшилась частка застосування очного формату у центральному макрорегіоні (50 %), змішаного – в усіх інших. Також у цей період знизилась частка застосування очного формату на півночі (5 %) та заході (29 %), а на півдні та сході, згідно із відповідями респондентів, його не застосовували взагалі;

на початку 2023/2024 навчального року (вересень 2023 року) більшість закладів освіти східного (71,3 %) та південного (53,6 %) регіонів, що знаходяться під щоденною загрозою обстрілів, продовжували провадити освітній процес переважно у дистанційному форматі. Майже удвічі, порівняно з показниками попереднього періоду, зросла частка застосування очного формату закладами західних областей (з 29 % наприкінці 2022/2023 н. р. до 56 % на початку нового 2023/2024 н. р.) та на третину – у центральному регіоні (з 50 % до 68,1 %). А кожен п'ятий (19 %) заклад, розташований на півночі країни, розпочав новий навчальний рік очно;

наприкінці першого півріччя 2023/2024 навчального року (грудень 2023 року) частка закладів освіти південного регіону, які застосовували дистанційний формат, скоротилась майже утричі (з 54 % до 19 %) та відповідно зросла частка тих закладів освіти, які застосовують змішаний формат; заклади фахової передвищої та вищої освіти західних та центральних областей у цей період майже не працювали в дистанційному режимі (1,3-4,4 %), а застосовували змішаний та очний формати.

За результатами нинішнього опитування, проведеного **наприкінці II півріччя 2023/2024 навчального року**, можемо говорити про відсутність суттєвих змін в організації освітнього процесу закладів фахової передвищої та вищої освіти центрального та західного регіонів, а також про збереження

загальної тенденції до застосування всіма закладами освіти країни моделі змішаного (очно-дистанційного) навчання:

Результати аналізу відповідей респондентів на згадане питання за регіональним показником підтверджують попередні висновки про те, що серед можливих форматів організації освітнього процесу в умовах воєнного стану заклади освіти традиційно надають перевагу саме змішаному, який є максимально наближеним до традиційного та дозволяє ефективно досягати бажаних результатів.

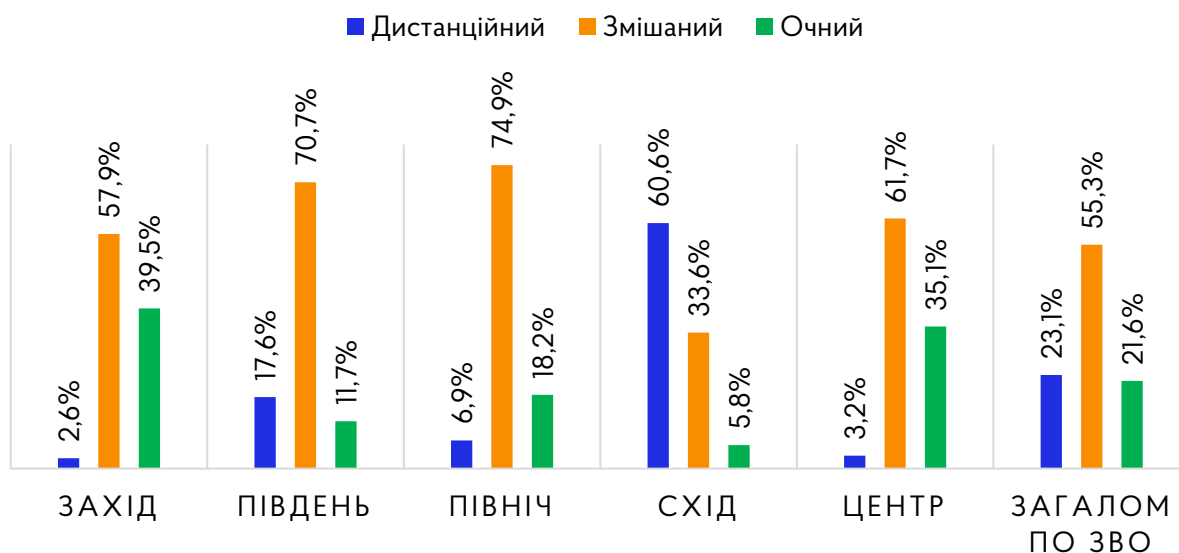
Більшою мірою застосовують цей режим заклади освіти, які здійснюють свою діяльність на відносно безпечних територіях, або ж ті, що були вимушено переміщені у зв'язку проведенням бойових дій або тимчасовою окупацією території.

У тих закладах фахової передвищої та вищої освіти, які продовжують функціонувати на потенційно небезпечних територіях, навчання переважно відбувається дистанційно. Такий підхід дозволяє організувати освітній процес безпечно та надає можливість учасникам освітнього процесу працювати за зручним графіком та у власному темпі. І важливо зазначити, що застосування дистанційного формату навчання є важливим складником адаптації до складних умов, зумовлених війною, та сприяє збереженню належного рівня якості освітніх послуг попри зовнішні виклики.

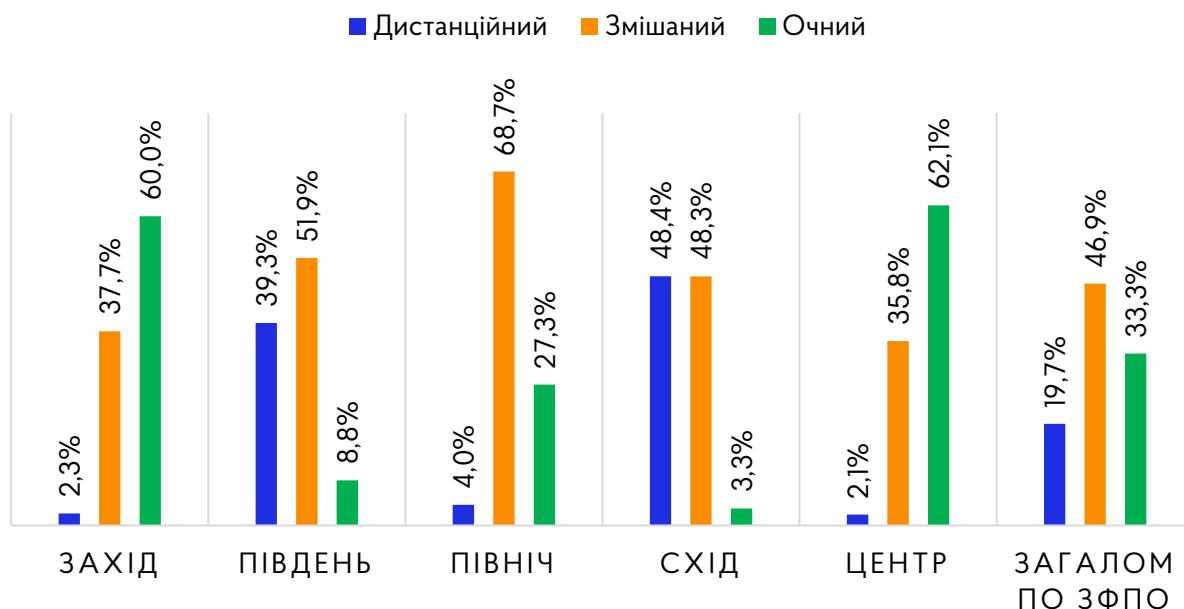
Таким чином, отримані результати вкотре підтверджують, що **безпекова ситуація у регіонах має прямий вплив на вибір закладами освіти форматів роботи**, що є актуальним і для 2023/2024 навчального року.

Регіональний розподіл застосування форматів організації освітнього процесу за типами закладів наводимо у двох наступних діаграмах:

ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФОРМАТ РОБОТИ В II ПІВРІЧЧІ 2023/2024 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ (МАКРОРЕГІОНИ)

ЗАКЛАДИ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: ФОРМАТ РОБОТИ В II ПІВРІЧЧІ 2023/2024 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ (МАКРОРЕГІОНИ)

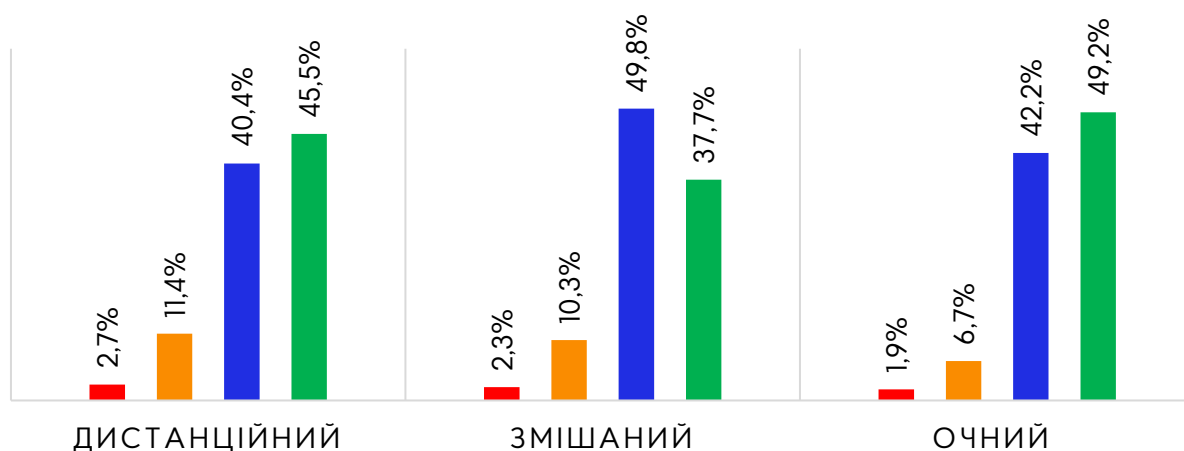

Таким чином, спостерігаємо збереження тенденції, виявленої під час попередніх досліджень 2022 та 2023 років, щодо застосування більшою часткою закладів фахової передвищої освіти західного, центрального та північного регіонів очного формату організації освітнього процесу.

На запитання про те, чи задоволені учасники опитування форматом організації освітнього процесу в нинішніх умовах, абсолютна більшість з них (88,2 % від загальної кількості опитаних) відповіли позитивно, незалежно від обраного закладом формату роботи – дистанційного (85,9 %), змішаного (87,4 %) чи очного (91,4 %):

ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ ФОРМАТОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ В НИНІШНІХ УМОВАХ? (ЗАГАЛЬНА ДУМКА РЕСПОНДЕНТІВ)

■ Категорично ні ■ Скоріше ні ■ Скоріше так ■ Цілком так

Зазначимо, що високий рівень задоволеності респондентів форматом організації освітнього процесу зберігається протягом декількох років поспіль, а **упродовж 2023-2024 років показники фактично не змінювались** (зафіксовано мінімальні коливання в межах 1-2 %).

Загалом протягом двох років спостережень встановлено, що більшість респондентів завжди задоволені або скоріше задоволені кожним з обраних їхніми закладами форматів організації освітнього процесу. Разом із тим, змішаний (очно-дистанційний) формат, хоч і отримав високий відсоток позитивних відповідей та залишається найбільш популярною моделлю організації освітнього процесу, все ж виявився недостатньо зручним для учасників опитування, про що свідчить їхня невпевненість у виборі відповіді.

Таку позицію респондентів, на нашу думку, можна пояснити наявністю певних особливостей застосування змішаного формату роботи, залежно від специфіки закладу та регіону його розташування. Так, результати попередніх досліджень засвідчили, що абсолютна більшість закладів із тих, які обрали змішаний процес, застосовують традиційну формулу очно-дистанційного навчання: заняття з дисциплін циклу професійної підготовки (фахові) проводяться в аудиторіях закладу, дисципліни циклу загальної (теоретичної)

підготовки – в дистанційному форматі із застосуванням синхронного та асинхронного режимів.

Водночас респонденти вказували також на інші підходи до організації навчання у змішаному форматі:

комбінований календарний підхід – навчання, при якому для усіх здобувачів формати (очний та дистанційний) по чергово змінюються з певною періодичністю (декілька тижнів або місяців);

за роками навчання – навчання в очному форматі для молодших курсів, у дистанційному – для старших;

за спеціальностями – навчання очно для здобувачів освіти певних спеціальностей, для інших – дистанційно;

індивідуальний підхід – забезпечення процесу навчання/викладання у зручному для учасників освітнього процесу форматі (проведення опитування здобувачів вищої освіти для визначення їхніх потреб; створення умов для віддаленої роботи викладачів, які не можуть перебувати за місцем знаходження закладу).

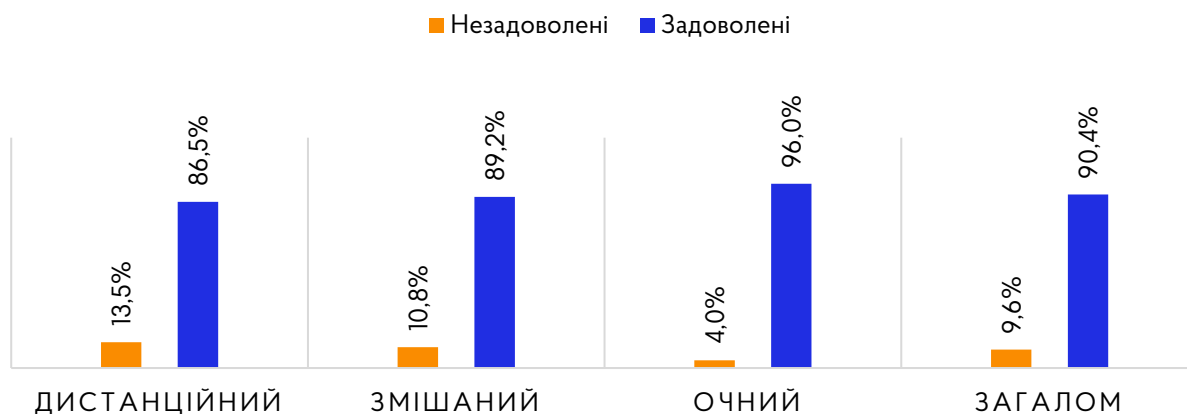
Таким чином, різноманіття підходів, позитивний досвід їхнього застосування в роботі та, зокрема, низька частка категорично незадоволених жодним з форматів організації освітнього процесу респондентів вказують на загальну ефективність цих підходів, а також про високий ступінь адаптивності освітньої системи та її спроможність до оперативної трансформації в умовах сьогодення.

Однак варто зазначити, що закладам освіти доводиться періодично стикатися зі зміною необхідних для застосування обраної моделі роботи умов (масовані ракетні атаки, повітряні тривоги, відсутність електропостачання та зв'язку тощо) та оперативно реагувати на ці зміни. Зокрема, більшість ЗФПО і ЗВО періодично вимушено переходили на дистанційну модель організації освітнього процесу, зважаючи на об'єктивні обставини. Заразом навіть в порівняно стабільних умовах при застосуванні змішаного формату нерідко виникають проблемні ситуації, наприклад, незапланована зміна формату, часу або місця проведення занять. Виникнення таких ситуацій, безперечно, негативно впливає на загальний рівень задоволеності учасників освітнього процесу організацією роботи у закладі освіти. І більшою мірою це стосується саме здобувачів освіти.

Абсолютна більшість учасників опитування із числа педагогічних та науково-педагогічних працівників, як і минулоріч, зазначили, що задоволені **форматом організації освітнього процесу** в нинішніх умовах. Найбільш задоволеною категорією є викладачі, заклади яких у цьому навчальному році працюють очно (96 %). Зауважимо, що така тенденція зберігається вже третій рік поспіль, а частка опитаних викладачів, які висловлюють свою задоволеність від роботи у стінах закладів освіти, стабільно зростає.

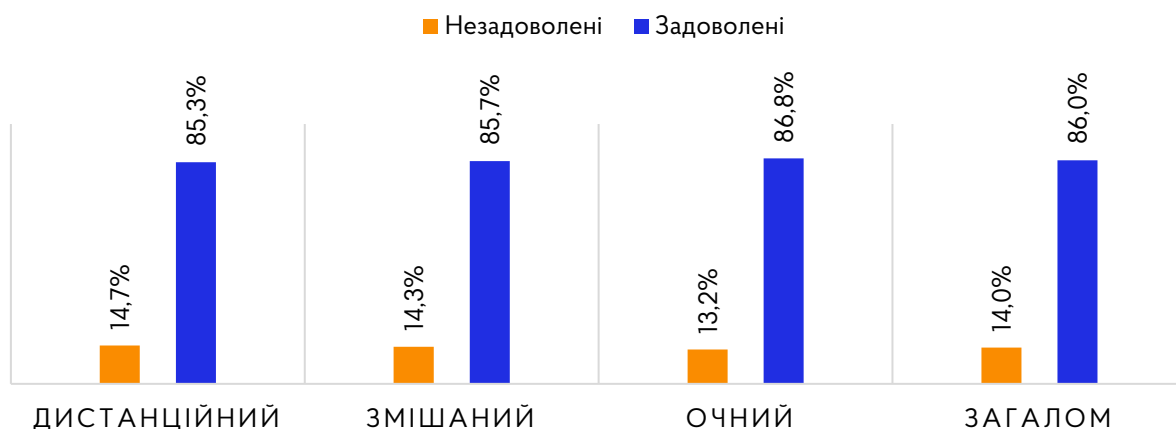
Відповідно, менш задоволеними залишаються педагоги, заклади яких нині працюють віддалено (86,5 %) або поєднують роботу в аудиторіях із дистанційним проведенням занять (89,2 %):

ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ ФОРМАТОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ В НИНІШНІХ УМОВАХ? (ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ)

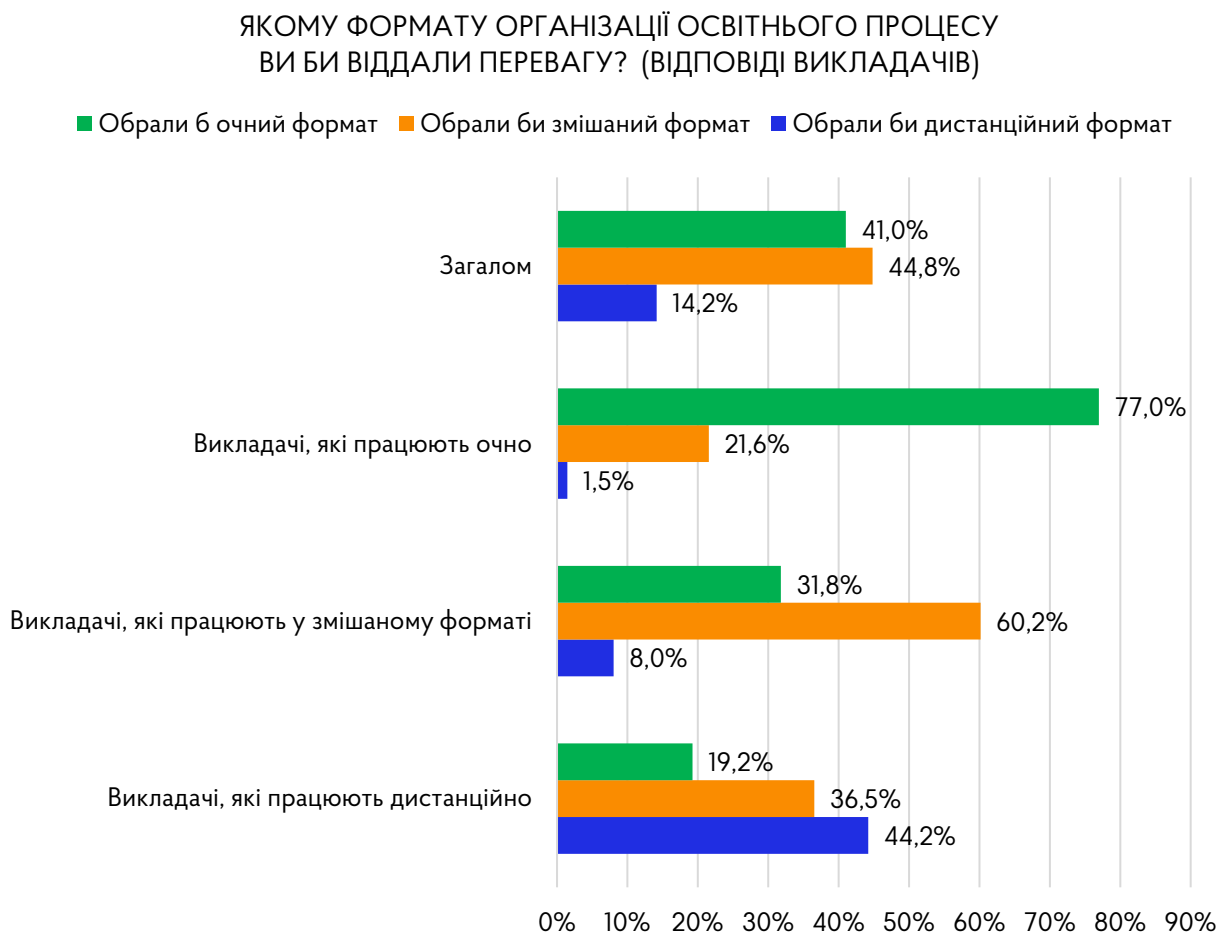
Щодо відповідей здобувачів фахової передвищої та вищої освіти на це питання зауважимо, що студенти, які в нинішніх умовах навчаються очно (86,8 %), більше за інших (незалежно від типу та форми власності закладу, а також регіону провадження закладом освітньої діяльності) задоволені цим форматом навчання:

ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ ФОРМАТОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ В НИНІШНІХ УМОВАХ? (ВІДПОВІДІ ЗДОБУВАЧІВ)

Водночас нагадаємо, що під час попередніх досліджень було виявлено стійку тенденцію до позитивного сприйняття студентами саме дистанційного формату навчання. Так, упродовж 2022-2023 років загальна частка задоволених дистанційним форматом організації освітнього процесу здобувачів була переважною та сягала більше 85 %.

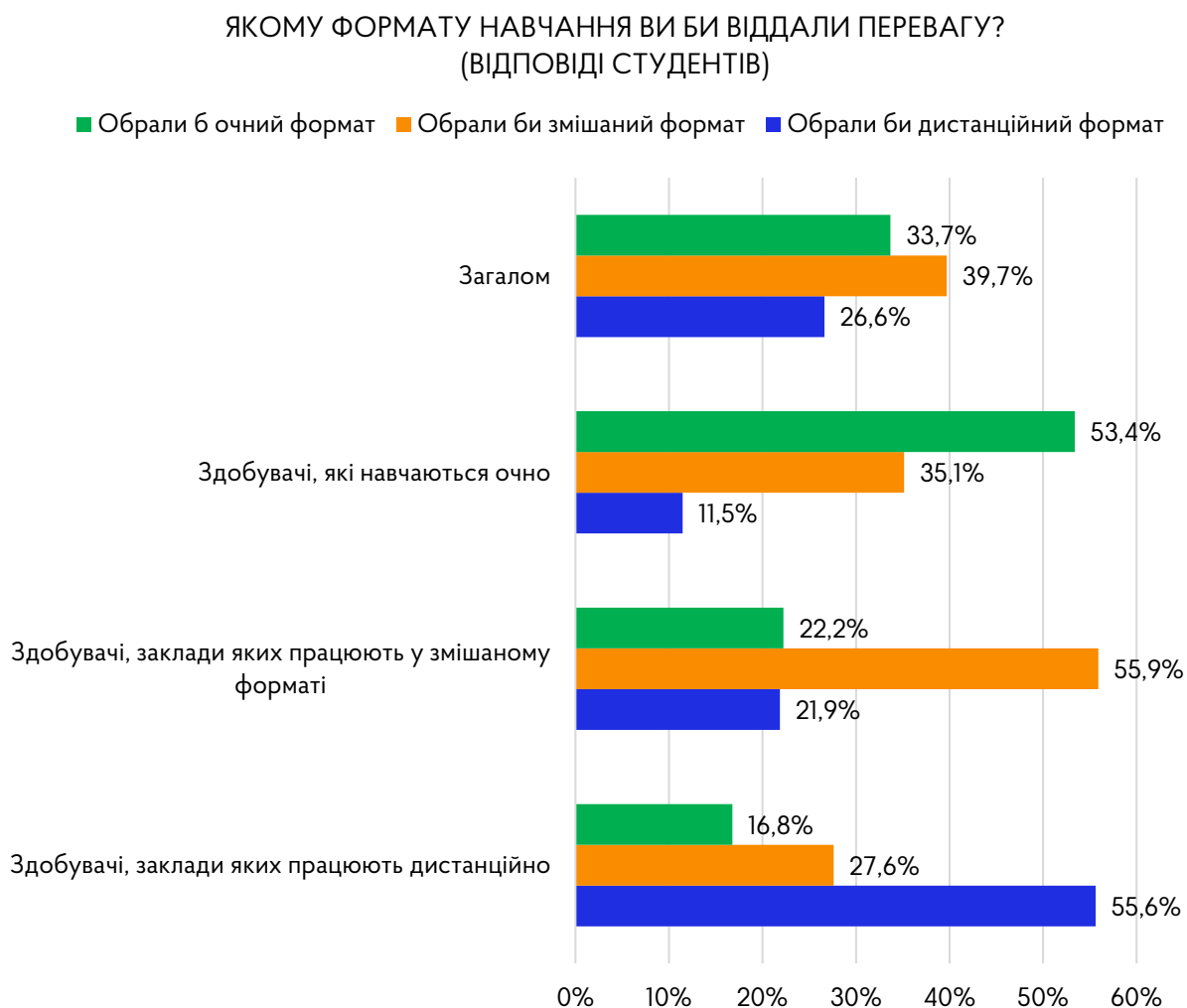
Щодо питання **вибору педагогами зручного для себе формату роботи** у II півріччі 2023/2024 навчального року з'ясовано, що більше третини опитаних викладачів (36,5 %), які нині працюють дистанційно, віддали би перевагу змішаному формату, а кожен п'ятий з них (19,2 %) бажав би працювати очно. І ця тенденція є стабільною протягом усього періоду роботи закладів освіти в умовах воєнного стану:

Також зауважимо, що позиція педагогічних та науково-педагогічних працівників **щодо можливості вибору дистанційного формату роботи** дещо змінилась у 2023/2024 навчальному році: на початку навчального року (у вересні 2023 року) кожен п'ятий (21,8 %) з усіх опитаних педагогічних та науково-педагогічних працівників заявив, що обрав би дистанційний формат організації освітнього процесу, а вже наприкінці першого семестру (у грудні 2023 року) таких респондентів виявилось лише 15,3 %. У II семестрі 2023/2024 навчального року маємо аналогічний показник – 14,2 % від загальної кількості опитаних педагогів, які за можливості обрали би роботу у дистанційному режимі.

Позиція ж здобувачів стосовно питання **бажаного для них формату навчання** у II семестрі 2023/2024 навчального року, порівняно з попереднім, загалом не змінилась: більшість студентів (53-55 %) цілком підтримують кожен

із форматів, у якому навчаються зараз, та не хотіли б його змінювати. Водночас привертає увагу той факт, що понад третина опитаних здобувачів освіти (35,1%), навчання яких нині забезпечується в стінах закладів освіти, відповіли, що надали би перевагу змішаному (очно-дистанційному) формату:

Як уже зазначалось вище, результати цього та попередніх досліджень підтвердили, що **безпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану стала визначальним чинником** при виборі закладами оптимального формату роботи.

Заразом нас цікавила думка респондентів і про інші чинники, які можуть зумовлювати вибір закладами того чи іншого формату організації освітнього процесу. За результатами узагальнення інформації, отриманої від учасників опитувань упродовж 2022/2023 та 2023/2024 навчальних років, ми спробували сформулювати **«рейтинги ключових факторів»**, за наявності яких, на думку учасників опитувань, заклад освіти може приймати рішення про застосування **дистанційного, змішаного (очно-дистанційного) та очного форматів роботи**. Топ-5 таких ключових факторів наводимо у двох наступних інфограмах:

**ДИСТАНЦІЙНИЙ
ФОРМАТ:
ПРИЧИНИ ВИБОРУ**

1

ПЕРІОДИЧНІ ПОВІТРЯНІ ТРИВОГИ
*(у т.ч. неможливість вчасно
дістатись до закладу освіти)*

2

**НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ БЕЗПЕКИ
ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**
*(зокрема відсутність у закладі
обладнаних укриттів)*

3

**ПЕРЕБУВАННЯ ЗНАЧНОЇ ЧАСТКИ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ ЗА КОРДОНОМ**

4

**БАЖАННЯ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
ПРАЦЮВАТИ ДИСТАНЦІЙНО**

5

**ПОЗИТИВНА ПРАКТИКА
ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО
ФОРМАТУ У МИНУЛОМУ**

**ОЧНИЙ ТА
ЗМІШАНИЙ
ФОРМАТИ:
ПРИЧИНИ ВИБОРУ**

1

**НАЛЕЖНИЙ РІВЕНЬ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**
(зокрема наявність обладнаних укриттів)

2

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДУ
*(у т.ч. стабільне
електропостачання)*

3

**НЕОБХІДНІСТЬ ЯКІСНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ ТА СПРОМОЖНІСТЬ
ЗАКЛАДУ ЦЕ ЗРОБИТИ**

4

**БАЖАННЯ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
ПРАЦЮВАТИ У СТІНАХ ЗАКЛАДУ**

5

**СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ
(ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА
ФАХІВЦІВ)**

ОСВІТНІ ВТРАТИ У СФЕРАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ, СПРИЧИНЕНІ ВІЙНОЮ: ДУМКА ПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії на територію України призвели до значних змін та трансформацій у всіх сферах громадського життя. Ці зміни передусім стосуються негативних економічних наслідків, проблем системи охорони здоров'я та соціальних проблем. Логічно, що всі ризики та загрози, з якими зіткнулася українська освіта впродовж 2020-2023 років, неминуче вплинули на темпи її розвитку, якість загалом і діяльність закладів освіти на місцевому рівні.

Визначення та застосування понять, таких як освітні (навчальні) втрати та розриви, а також конкретні підходи до їх вимірювання вже обговорювалися раніше. Зокрема, ці питання висвітлювалися в інтерв'ю Голови Державної служби якості освіти України Руслана Гурака для Порталу освітян України «Педрада». Питання ж застосування конкретних методик вимірювання освітніх (навчальних) втрат та розривів і, відповідно, результати моніторингових досліджень у сферах загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти з цієї проблематики неодноразово комунікувались на публічних заходах, проведених Службою у поточному та попередньому роках.

До пандемії COVID-19 дослідження навчальних втрат зосереджувалися на феномені, відомому як «summer learning loss», що описує втрати знань і навичок під час літніх канікул. Це поняття стало популярним серед науковців після публікації одного з перших ґрунтовних досліджень у 1996 році. Однак із початком пандемії COVID-19 про навчальні втрати заговорили в новому контексті, враховуючи тривалі закриття закладів освіти та ефективність дистанційного навчання.

Сучасні розвідки та дослідження, проведені українськими організаціями, серед яких – Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики», Державна служба якості освіти України, Український центр оцінювання якості освіти, центр Cedoss, Міжнародний фонд «Відродження», а також міжнародними організаціями, як-от ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та Світовий банк, визначають освітні (навчальні) втрати як будь-яку втрату знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні. Публічний словник освітніх реформ трактує освітні втрати як «будь-яку конкретну або загальну втрату знань і навичок, або відхилення в академічному прогресі, найчастіше через великі прогалини або розриви в освіті здобувача». Прогалини / розриви в навчанні описують відмінності

між фактичними результатами, академічним прогресом здобувача та очікуваними результатами, що встановлені стандартами чи передбачені середньостатистичними даними.

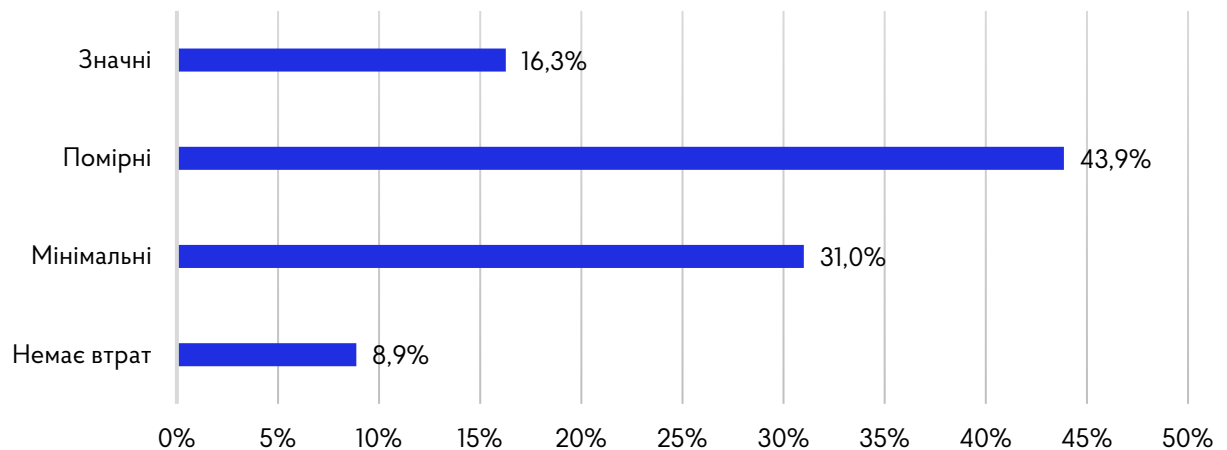
Щодо питання вимірювання освітніх втрат зазначимо, що методологія цього процесу нині перебуває в активній розробці державних органів, у тому числі й Служби – забезпечується постійний моніторинг стану якості освіти та освітньої діяльності (у тому числі й щодо питання освітніх втрат) в усіх сферах, і такий інструмент дозволяє як виявити загальні тенденції, так і оперативно реагувати на конкретні кейси.

Отже, освітні (навчальні) втрати та розриви можуть виникати як наслідок тривалих пропусків занять, неефективного викладання, значних незапланованих перерв в навчанні, пов'язаних із соціальними кризами, війнами, природними катаклізмами тощо, і, таким чином, мають різний масштаб та, відповідно, різні наслідки. В українських реаліях воєнний стан одразу після загальнонаціонального карантину міг би спричинити освітні втрати значного масштабу. Однак зауважимо, що за результатами досліджень, проведених Службою протягом двох років війни, критичних для сфер фахової передвищої та вищої освіти ситуацій не спостерігалось. Зокрема, про це йшлося під час [презентації результатів першого етапу реалізації пілотного проєкту з вивчення \(моніторингу\) якості освіти у закладах фахової передвищої освіти](#), який Службою було розпочато у травні 2023 року спільно з Державною установою «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» та який триватиме до 2025 року, а також під час обговорення інформаційно-аналітичних матеріалів за результатами [III етапу \(третього квартального онлайн-анкетування\) моніторингового дослідження з актуальних питань організації освітнього процесу та якості освіти в умовах воєнного стану](#), проведеного протягом 2023 року шляхом щоквартальних онлайн-опитувань здобувачів освіти та викладачів закладів фахової передвищої та вищої освіти країни.

У ході ж нинішнього опитування, проведеного серед педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів фахової передвищої та вищої освіти, в контексті цієї проблематики респондентам, серед іншого, було поставлене питання, **як вони оцінюють загальні освітні втрати свого закладу освіти через війну, якщо, на їхню думку, такі втрати є.**

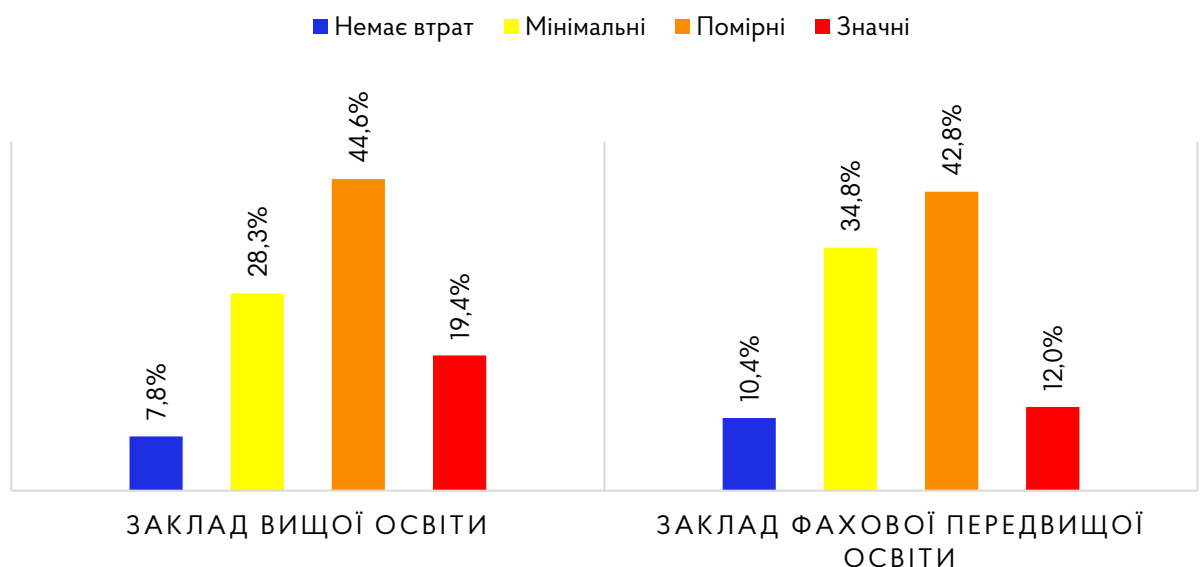
За результатами аналізу відповідей з'ясовано, що загалом учасники опитування усвідомлюють наявність проблем, пов'язаних з освітніми втратами, та ризик їх негативного впливу на результати навчання. Так, більше половини опитаних (60,2 %) оцінюють ситуацію для закладу як серйозну, відповідно, з помірним та високим рівнем освітніх втрат. І варто зауважити, що майже удвічі більше педагогів (16,3 %), ніж минулоріч, вважають, що у їхніх закладах освіти рівень освітніх втрат є значним:

ЯК ВИ ОЦІНЮЄТЕ ЗАГАЛЬНІ ОСВІТНІ ВТРАТИ У ВАШОМУ ЗАКЛАДІ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ? (ЗАГАЛЬНА ДУМКА ВИКЛАДАЧІВ)

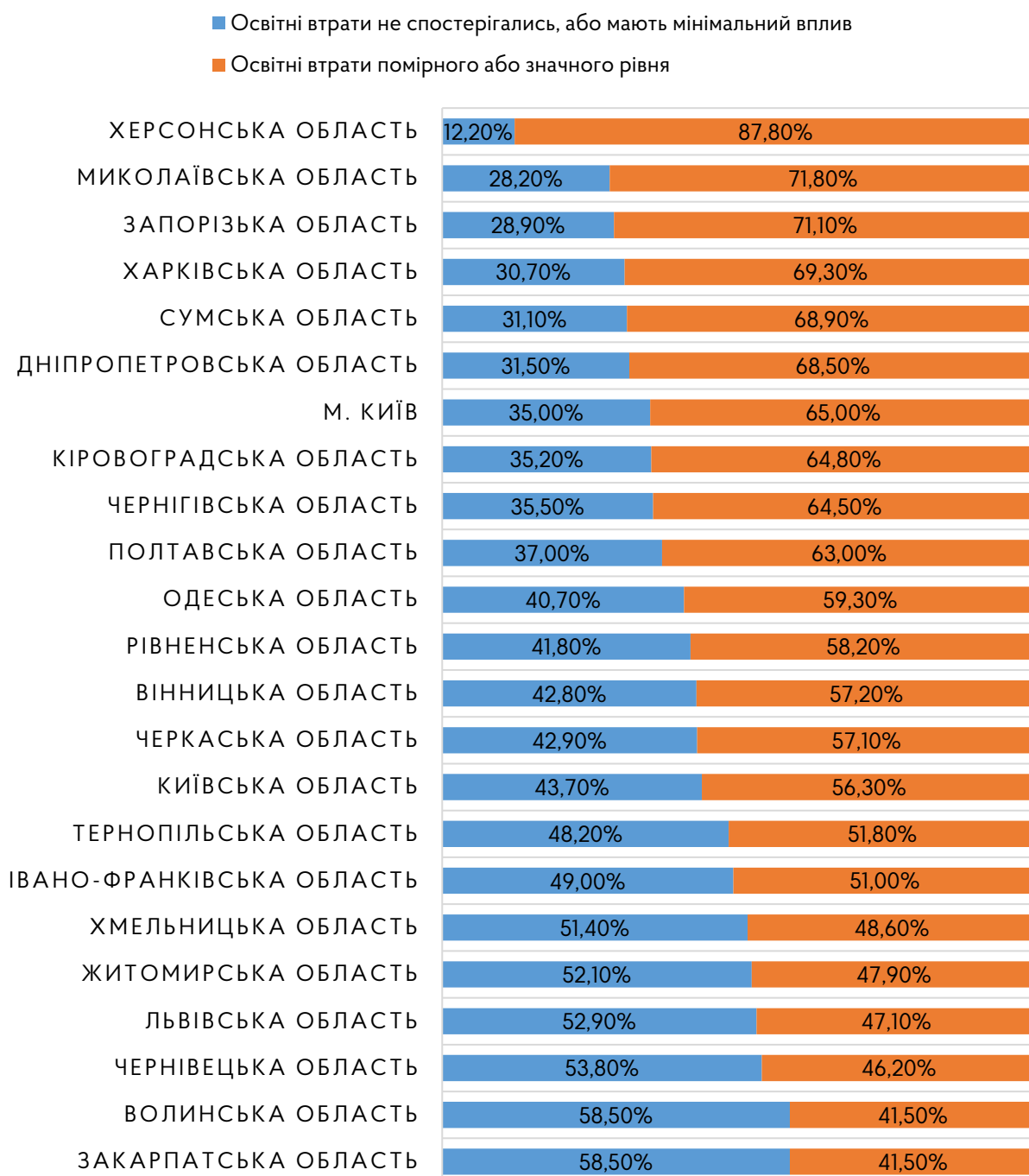
Якщо ж порівняти відповіді двох категорій респондентів – педагогічних працівників ЗФПО та науково-педагогічних працівників ЗВО – на згадане питання, – можна говорити про те, що тенденційно вони є дуже подібними. Однак зауважимо, що викладачі ЗВО менш оптимістично оцінюють ситуацію: думка про **значні освітні втрати** є більш поширеною серед науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (19,4 %), на відміну від їхніх колег із закладів фахової передвищої освіти (12,0 %). Натомість про наявність у закладі мінімальних освітніх втрат або їх повну відсутність частіше вказують викладачі ЗФПО (34,8 % та 10,4 % відповідно) порівняно із викладачами ЗВО (28,3 % та 7,8 %):

РІВЕНЬ ОСВІТНІХ ВТРАТ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙНОЮ, У ЗВО ТА ЗФПО (ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ)

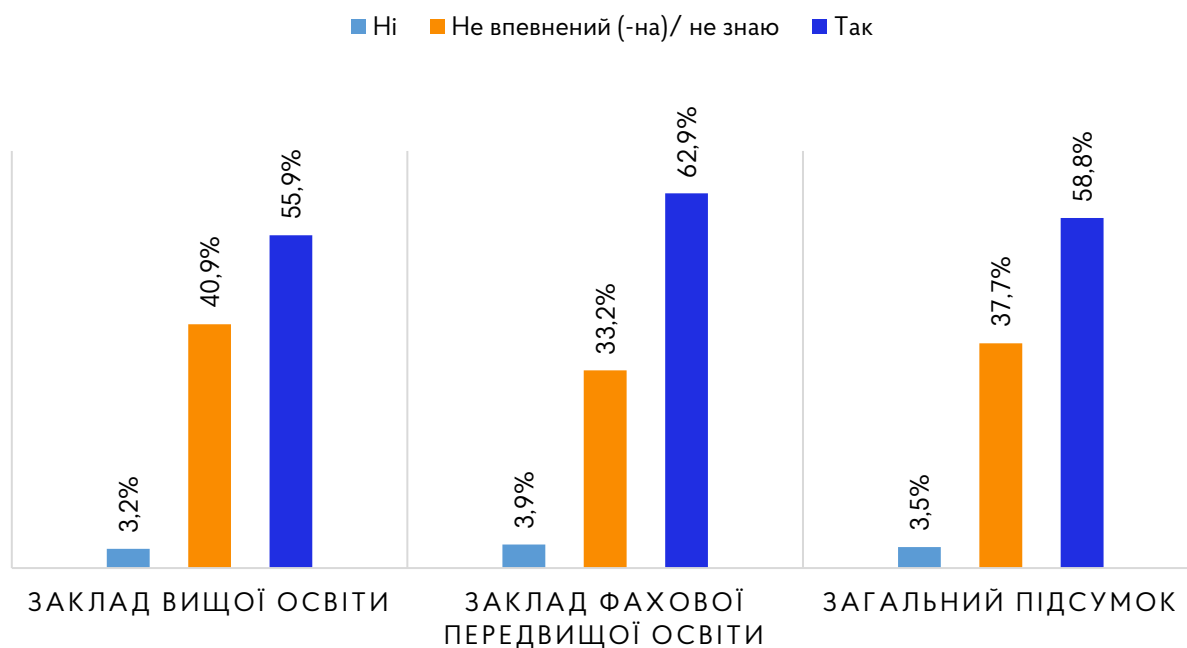
Таким чином, думка педагогічних та науково-педагогічних працівників щодо рівня освітніх втрат вказує на ступінь сприйняття ними нинішньої ситуації в цілому та, відповідно, відображає актуальний стан системи освіти загалом. Водночас важливо розуміти, що у своїх відповідях педагоги здебільшого спираються на особистий досвід, а також контекст та особливості роботи кожного із закладів освіти, адже соціально-економічні умови, доступ до ресурсів та, як ми вже зазначали, безпекова ситуація у регіонах значною мірою впливають на рівень освітніх втрат:

РІВЕНЬ ОСВІТНІХ ВТРАТ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙНОЮ, У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ)

Питання необхідності вимірювання освітніх втрат та, відповідно, пошуку та впровадження ефективних інструментів для їх подолання хоч і виникло достатньо давно, академічне суспільство все ще не має універсального рецепту реагування на виклики, пов'язані з кризовими ситуаціями. Однак більшість закладів освіти мають власні стратегії подолання освітніх втрат, що дозволяє їм ефективно діяти в умовах воєнного стану. І викладачі як безпосередні учасники освітнього процесу відіграють ключову роль у реалізації цих стратегій. Саме тому опитування педагогічних та науково-педагогічних працівників з цього питання дозволяє отримати об'єктивну інформацію щодо готовності закладів до вирішення проблем, а також виявити можливі прогалини в інформуванні або підготовці персоналу до роботи в умовах війни чи інших надзвичайних ситуацій. Розглянемо докладніше, як респонденти з різних типів закладів відповіли на запитання про наявність стратегій у їхніх закладах:

ЧИ МАЄ ВАШ ЗАКЛАД ОСВІТИ ВЛАСНУ СТРАТЕГІЮ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ?

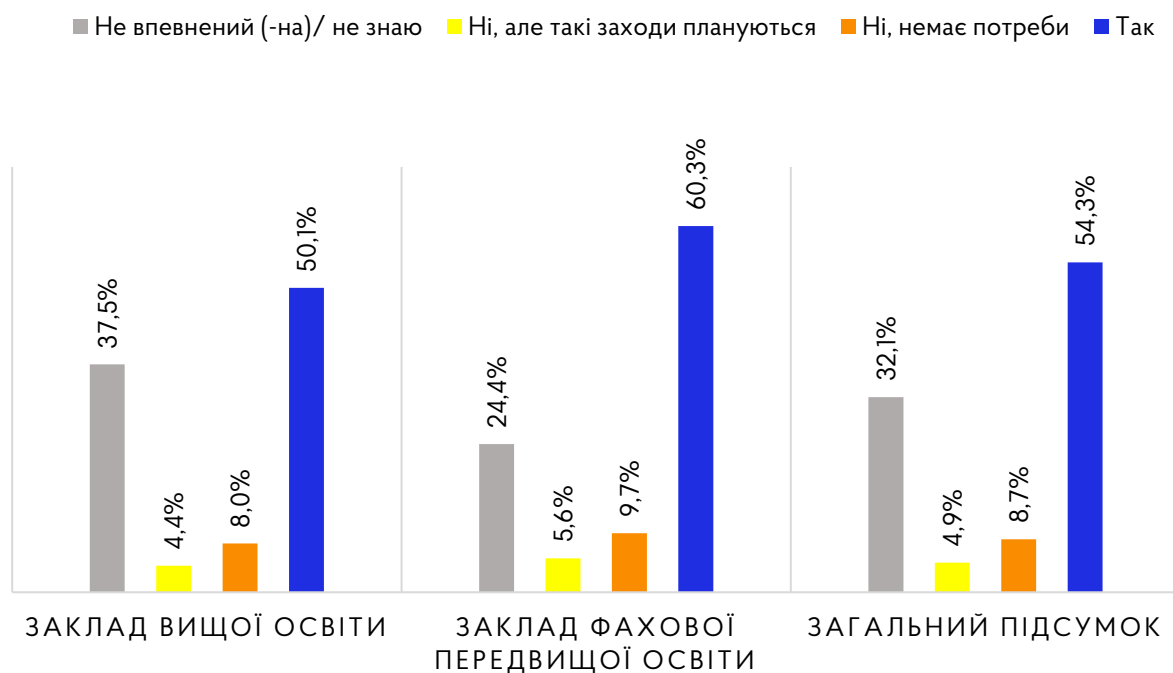
Таким чином, маємо значний показник обізнаності педагогічного колективу про наявність та зміст власних стратегій подолання освітніх втрат у ЗФПО та ЗВО, що свідчить про належний рівень залученості викладачів у процес подолання освітніх втрат, а також про ефективність комунікації між керівництвом і персоналом закладів. Окрім того, це вказує на наявність у більшості закладів плану дій для підтримки освітнього процесу в складних умовах та, відповідно, на готовність закладів адаптуватися та реагувати на виклики.

Разом з тим значний відсоток респондентів, які не знають або не впевнені щодо наявності такої стратегії (37,7 % загалом), може свідчити про недостатню комунікацію всередині закладів. Це також може бути ознакою того, що стратегія подолання освітніх втрат існує, але її реалізація або роз'яснення на рівні викладачів та студентів є недостатньо ефективною.

Таким чином, високий рівень обізнаності учасників освітнього процесу щодо плану подолання освітніх втрат є ключовим для побудови довіри та ефективної взаємодії у межах кожного із закладів. Проте не менш важливим є питання, як такі стратегії втілюються на практиці, та чи впроваджуються у ЗФПО та ЗВО компенсаторні заходи для подолання освітніх втрат і прогалин.

Половина респондентів із закладів вищої освіти (50,1 %) зазначили, що такі заходи вже здійснюються, а у закладах фахової передвищої освіти цей показник є вищим – 60,3 %:

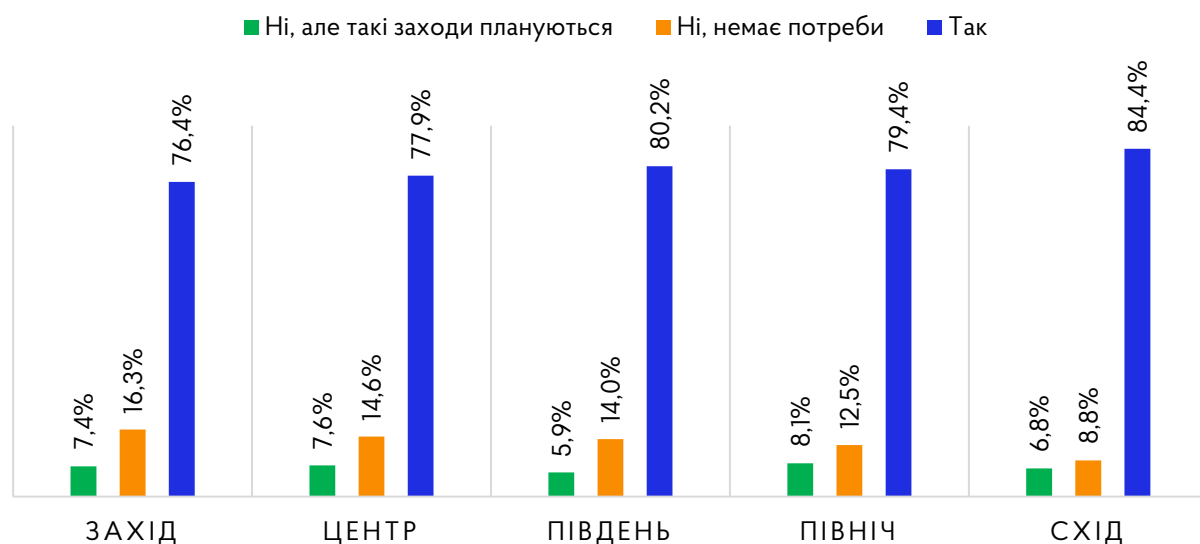
ЧИ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ У ВАШОМУ ЗАКЛАДІ КОМПЕНСАТОРНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ТА ПРОГАЛИН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ?

Загалом отримані дані свідчать про те, що значна частина закладів освіти вже активно працюють над вирішенням проблеми освітніх втрат. Однак ще є частина респондентів, які не впевнені або не знають про наявність таких заходів у своїх закладах (32,1 %), що підсилює попередній висновок про необхідність покращення внутрішньої комунікації в ЗФПО та ЗВО. Крім того, маємо припущення, що в деяких закладах освіти все ще триває етап формування плану заходів, спрямованих на подолання освітніх втрат і прогалин.

Цікаво, що невеликий відсоток опитаних зазначили, що потреби у таких заходах немає (8,7%), або що вони лише плануються (4,9%). Це може свідчити про те, що в деяких закладах або регіонах проблема освітніх втрат є менш актуальною, або ж ще не повністю усвідомлена:

ЧИ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ У ВАШОМУ ЗАКЛАДІ КОМПЕНСАТОРНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ТА ПРОГАЛИН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ? (РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ)

Загалом, отримані результати підкреслюють важливість не тільки впровадження компенсаторних заходів, але й забезпечення обізнаності всіх учасників освітнього процесу щодо їх необхідності та наявності.

Важливо, щоб кожен учасник освітнього процесу знав про існування та основні положення стратегії подолання освітніх втрат у своєму закладі, а також про впровадження компенсаторних заходів в рамках реалізації зазначених стратегій. Це допоможе підвищити ступінь довіри до закладу, покращити координацію дій і сприяти ефективнішому вирішенню проблем, що виникають. Таким чином, ЗФПО та ЗВО мають звернути особливу увагу на комунікацію з учасниками освітнього процесу, а також на їхню адаптацію до потреб та умов кожного конкретного закладу освіти.

Виникнення проблеми освітніх втрат у сферах фахової передвищої та вищої освіти, безперечно, вказує на певні слабкі місця та недоліки освітньої системи. Проте, зважаючи на результати досліджень з цієї проблематики, таку ситуацію не можна класифікувати як критичну, а впроваджені закладами освіти упродовж останніх чотирьох років гнучкі моделі організації освітнього процесу демонструють значний потенціал для подолання освітніх втрат. Подальший аналіз, реагування на освітні втрати та обмін позитивним досвідом щодо їх подолання є ключовими для формування адаптивних стратегій, підтримки освітньої системи та забезпечення її сталого розвитку в майбутньому.

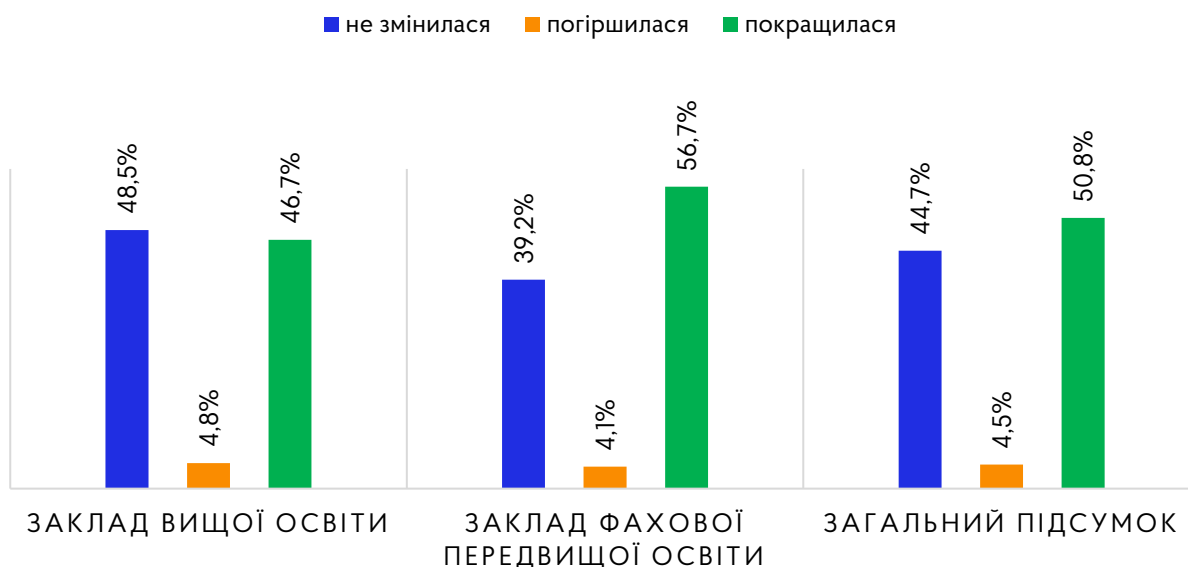
ЯКІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В 2023/2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За результатами попередніх опитувань щодо забезпечення якості освіти ми неодноразово відмічали високу гнучкість закладів фахової передвищої та вищої освіти в умовах системних змін і трансформацій: маючи досвід зміни та успішного застосування різних форматів роботи, отриманий під час карантину, вони змогли оперативнo відреагувати на виклики воєнного часу та, враховуючи безпекову ситуацію у регіонах та індивідуальні потреби учасників освітнього процесу, організувати свою діяльність.

Результати попередніх опитувань свідчили про надання закладами освітніх послуг у складних воєнних умовах на належному рівні. Ця тенденція підтвердилась і у ході нинішнього опитування: абсолютна більшість респондентів як із числа викладачів (95,5 %), так і студентів (93 %), незалежно від типу, форми власності та місцезнаходження закладу освіти, а також місця перебування самого учасника опитування, позитивно оцінили організацію освітнього процесу у II семестрі 2023/2024 навчального року.

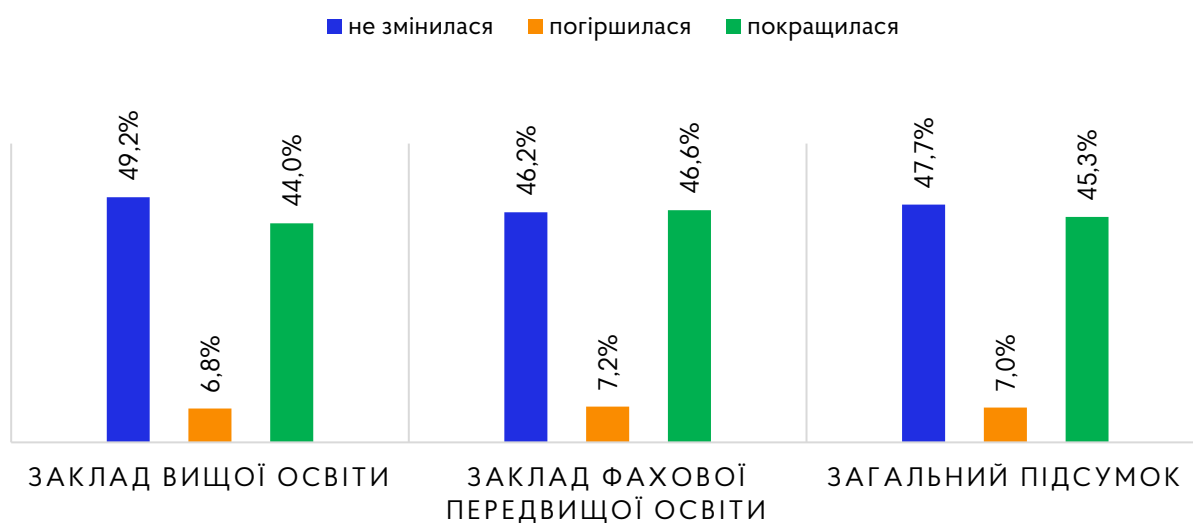
Так, кожен другий опитаний педагогічний і науково-педагогічний працівник (50,8 %) вважає, що нині рівень якості освітніх послуг кращий, ніж у попередньому навчальному році, ще 44,7 % зазначили, що рівень організації освітнього процесу від 2023 року не змінився. На погіршення якості організації освітнього процесу вказали лише 4,5 % викладачів:

ЯК ЗМІНИЛАСЬ ЯКІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В ЦЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ У ПОРІВНЯННІ З ПОПЕРЕДНІМ (ДУМКА ВИКЛАДАЧІВ)

Думку педагогічних та науково-педагогічних працівників про те, що рівень надання закладами освітніх послуг у цьому навчальному році є аналогічним до попереднього, розділяє майже половина студентів (47,7%), а 45,3% опитаних здобувачів вважають, що якість освітніх послуг у 2023/2024 навчальному році краща, ніж у 2022/2023 навчальному році, ще 7% студентів впевнені, що освітній процес погіршився:

ЯК ЗМІНИЛАСЬ ЯКІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В ЦЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ У ПОРІВНЯННІ З ПОПЕРЕДНІМ (ДУМКА ЗДОБУВАЧІВ)

Варто зауважити, що серед здобувачів, які взяли участь в опитуванні, значна частка тих (переважно студентів ЗФПО), хто цього року завершив навчання на першому курсі (вступників 2023 року), а також тих, хто поновився до освіти в 2023/2024 навчальному році. Саме тому від відповіді на згадане питання такі учасники опитування утримувались.

Порівняння результатів нинішнього та попередніх опитувань щодо питання якісних змін в організації освітнього процесу свідчить про належний рівень підтримки та функціонування в умовах воєнного стану вибудованих закладами фахової передвищої та вищої освіти систем внутрішнього забезпечення якості, що загалом підтверджує висновок про їх високий потенціал адаптивності.

Ще одним зі складників якісного забезпечення освітнього процесу, безперечно, є **ефективна внутрішня комунікація закладів освіти**, стан якої досліджується Службою вже протягом декількох років. Вище ми вже говорили про необхідність забезпечення безперешкодного отримання учасниками освітнього процесу актуальної інформації, а також про виявлені проблеми, що зберігаються протягом усього періоду воєнного стану.

Загалом від початку введення режиму воєнного стану заклади освіти намагались оперативно реагувати на проблему налагодження взаємодії між учасниками освітнього процесу, що виникла внаслідок повномасштабного вторгнення, вживали заходів задля встановлення зв'язку з усіма працівниками та здобувачами освіти, забезпечення їхньої участі в освітньому процесі з урахуванням місця перебування. І масова зміна протягом лютого-березня 2022 року місця перебування учасників освітнього процесу стала одним із основних ускладнень, що вже наприкінці 2021/2022 – на початку 2022/2023 навчального року зумовило неможливість встановлення з ними зв'язку або неактуальні терміни інформування.

Іншою проблемою, яку ми прослідкували упродовж 2022/2023 навчального року, був низький рівень задоволеності учасників освітнього процесу оперативністю їхнього інформування з організаційних питань, у зв'язку із чим Службою, серед іншого, було рекомендовано сприяти покращенню стану оприлюднення інформації на офіційних веб-ресурсах та сторінках в соціальних мережах закладів та їхніх структурних підрозділів, забезпечити оперативне інформування здобувачів освіти про актуальні посилання на такі електронні ресурси та контакти осіб, відповідальних за забезпечення інформування з питань організації освітнього процесу. І ця проблема, як засвідчили результати попередніх досліджень, поступово вирішувалась упродовж 2023 року.

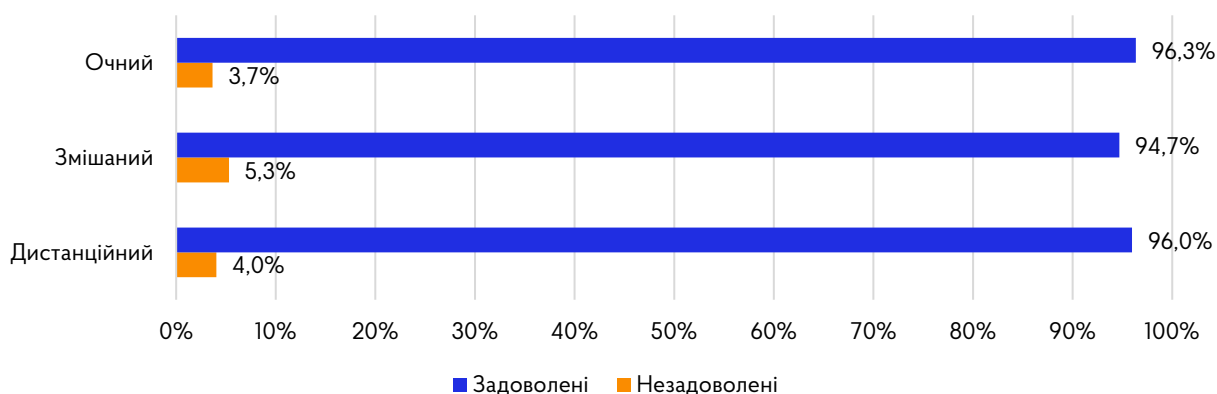
І результати нинішнього опитування вказують на те, що загальний рівень задоволеності викладачів оперативністю інформування їх з питань організації освітнього процесу незалежно від типу закладу та обраного формату роботи залишається стабільно високим – частка педагогічних та науково педагогічних працівників, які позитивно оцінюють комунікацію зі своїми закладами, становить понад 95 %:

ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ ОПЕРАТИВНІСТЮ ІНФОРМУВАННЯ ВАС ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ? (ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ)

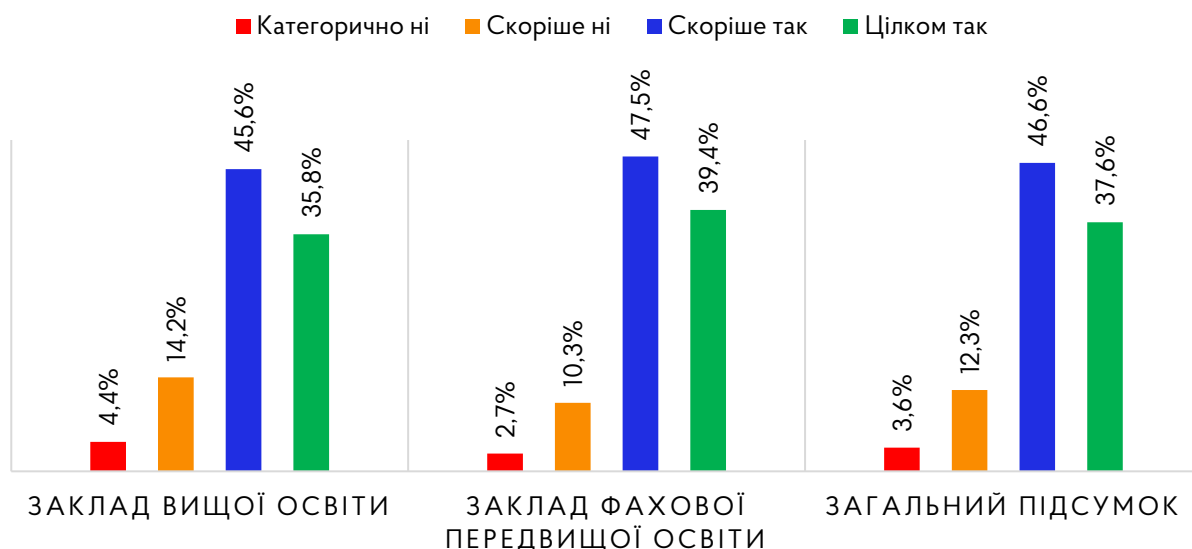
Вкотре привертає увагу єдність думки викладацького складу ЗФПО та ЗВО про якість внутрішньої комунікації закладів освіти в нинішніх умовах незалежно від обраного формату організації освітнього процесу:

**ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ ОПЕРАТИВНІСТЮ ІНФОРМУВАННЯ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ?
(ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ В РОЗРІЗІ ФОРМАТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ)**

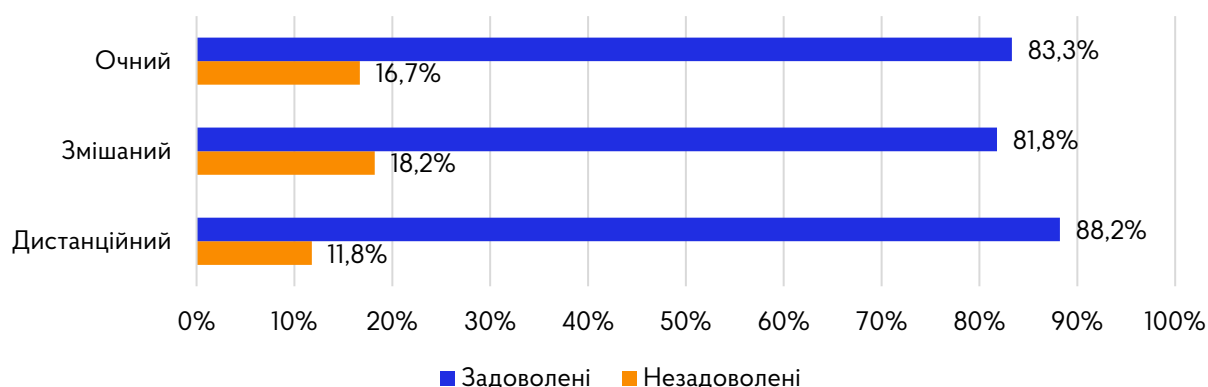
Позиція ж студентів щодо питання внутрішньої комунікації якісно змінилась протягом поточного навчального року: загальний показник задоволених комунікацією зі своїми закладами здобувачів наприкінці 2023 року сягав 83,8 %, а наприкінці першого півріччя 2024 року зріс до 94,2 %. Водночас зберігається помітна частка здобувачів, незадоволених рівнем інформування, – у середньому більше 15 % протягом навчального року, зокрема, у II семестрі 2023/2024 навчального року – 15,9 %:

ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ ОПЕРАТИВНІСТЮ ІНФОРМУВАННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ? (ВІДПОВІДІ ЗДОБУВАЧІВ)

Важливо зазначити, що студенти в нинішніх умовах досить високо оцінюють якість комунікації із своїм закладом незалежно від формату навчання. Найменшу частку невдоволених комунікацією спостерігаємо серед тих здобувачів, які навчаються дистанційно (11,8 %), а найбільшу – серед тих студентів, заклади яких працюють у змішаному форматі (18,2 %):

ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ ОПЕРАТИВНІСТЮ ІНФОРМУВАННЯ З ПИТАНЬ
ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ?
(ВІДПОВІДІ ЗДОБУВАЧІВ В РОЗРІЗІ ФОРМАТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ)

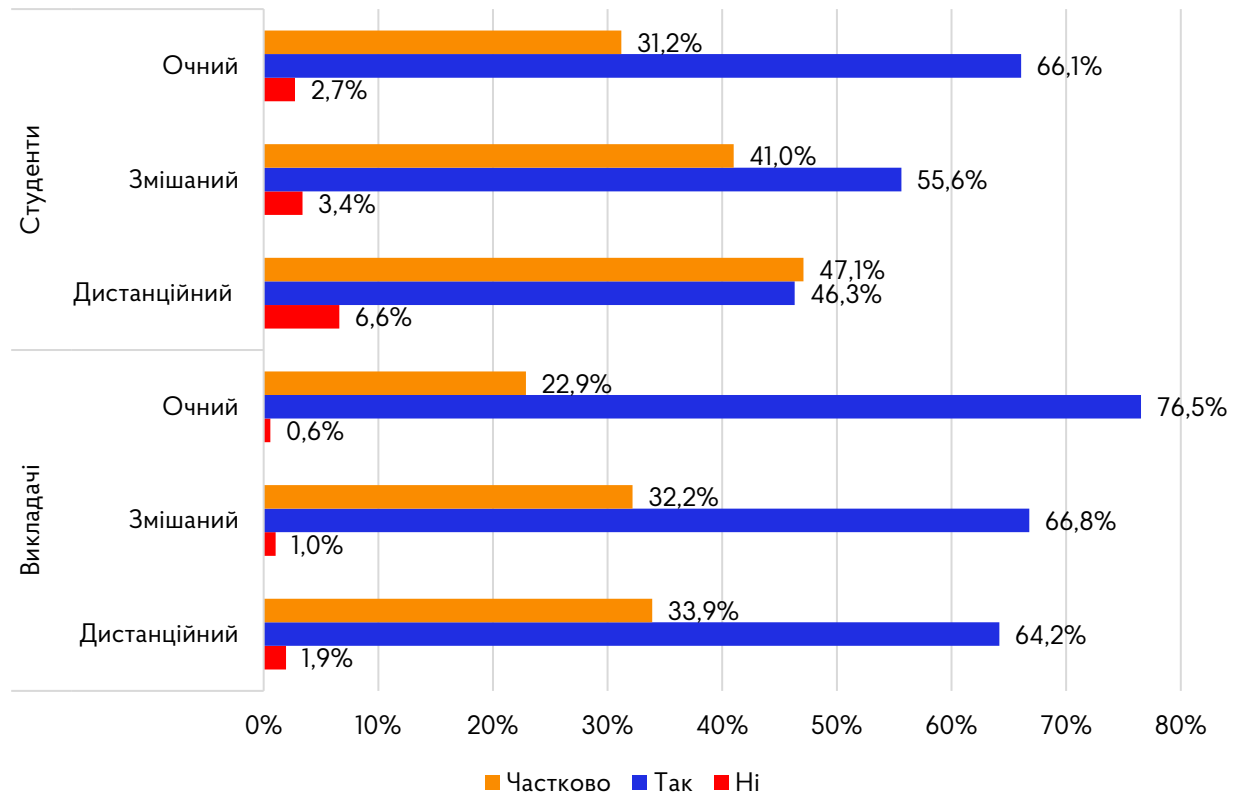

Зауважимо, що ці показники дещо змінились від початку 2023/2024 навчального року, коли найбільш задоволеними оперативністю інформування закладом освіти з питань організації освітнього процесу були здобувачі, заклади яких розпочали навчальний рік в очному форматі.

Такий результат може бути пов'язаний зі збереженням раніше виявленої проблеми оперативності та актуальності інформації, яка надається здобувачам: за даними попередніх досліджень студенти закладів зі змішаною формою навчання були незадоволені пізніми термінами інформування щодо змін у розкладі, вибору викладачами форми проведення занять (зокрема лекцій), а також вказували на потребу в наданні більш точної інформації та чітких вказівок у кожній конкретній ситуації, незважаючи на наявність у закладах освіти, на думку керівників, напрацьованих алгоритмів дій для забезпечення ефективної роботи в умовах сьогодення. І це в цілому підтверджує викладені вище припущення про недостатній рівень інформування учасників освітнього процесу щодо наявних у закладі освіти програмних документів.

Наведені результати цілком співвідносяться з відповідями, отриманими на запитання про **можливість дотримання в нинішніх умовах розкладу проведення занять**, адже студенти традиційно оцінюють перспективи проведення занять чітко за розкладом менш оптимістично, ніж викладачі:

**ЧИ Є МОЖЛИВИМ ДОТРИМАННЯ РОЗКЛАДУ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ,
ЗВАЖАЮЧИ НА ОБРАНИЙ ЗАКЛАДОМ ФОРМАТ ОСВІТЬНОГО
ПРОЦЕСУ? (ДУМКА РЕСПОНДЕНТІВ)**

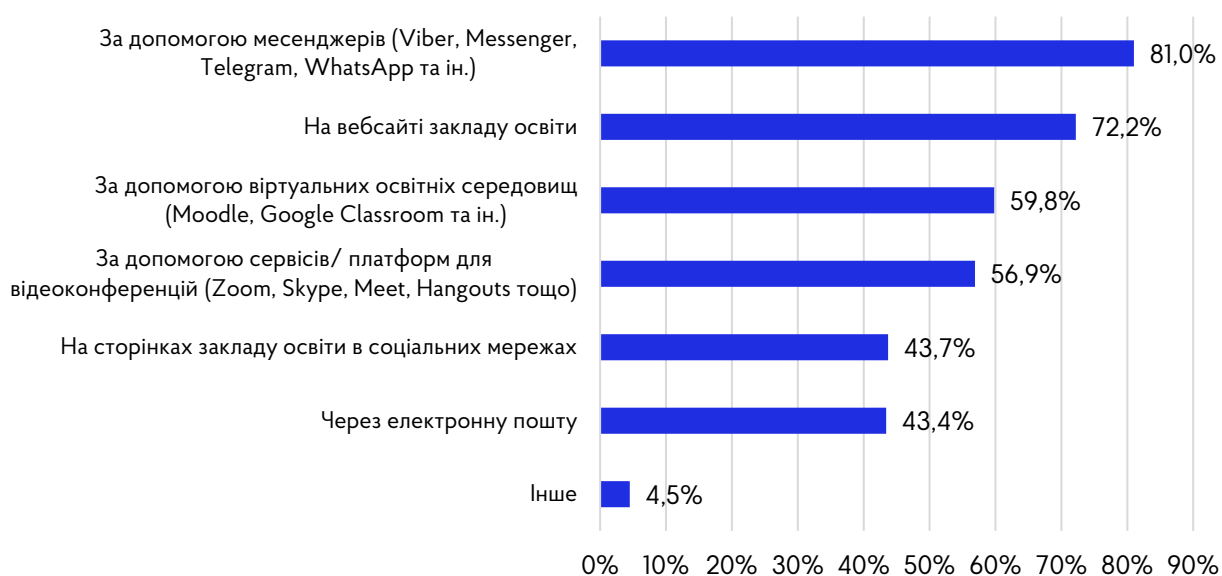
Зауважимо, що питання дотримання розкладу занять у закладах освіти ми розглядаємо в контексті форматів організації освітнього процесу, без дезагрегації за типами закладів освіти та їхнім місцезнаходженням, оскільки саме форматом навчання визначаються можливості та обмеження щодо дотримання розкладу занять, а безпекові аспекти, доступність інфраструктури та інші фактори у розрізі макрорегіонів більшою мірою впливають на вибір формату навчання, а не безпосередньо на можливість дотримання розкладу занять. Тому розглядати це питання в контексті форматів організації освітнього процесу є більш доцільним та релевантним.

Так, організація освітнього процесу віддалено із застосуванням технологій дистанційного навчання є більш гнучкою та дозволяє учасникам освітнього процесу працювати з будь-якого місця. Тому і дистанційний, і змішаний (очно-дистанційний) формати навчання для студентів є досить зручними, однак менш прогнозованими в нинішніх умовах, адже мають конкретні вимоги до технічного забезпечення та ресурсів, як-от наявність стабільного інтернет-з'єднання, відповідного обладнання та програмного забезпечення. Відповідно, можливість дотримання розкладу при організації освітнього процесу у цих форматах прямо залежить від доступності ресурсів для всіх учасників процесу. І ця теза підтверджується, зважаючи на невпевненість респондентів у виборі відповіді на питання.

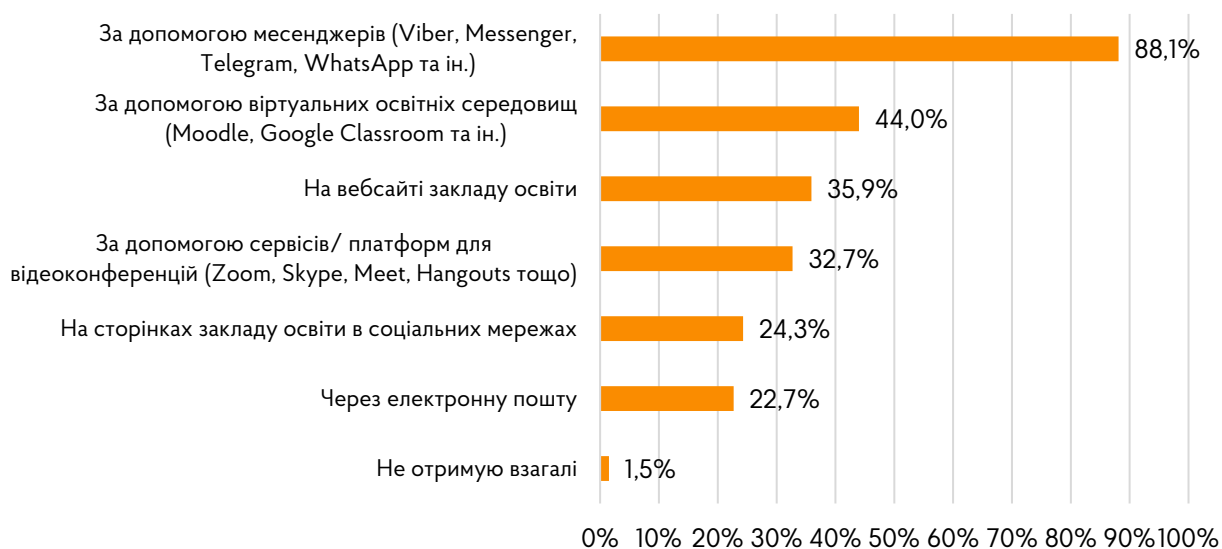
Щодо питання використання в нинішніх умовах ефективних засобів інформування, за отриманими даними сформовано рейтинги синхронних та асинхронних інструментів, які у цьому навчальному році застосовуються закладами освіти для забезпечення передачі / отримання інформації.

Отримані дані вказують на те, що основним інструментарієм в умовах продовження воєнного стану, зокрема, протягом останнього навчального року, залишаються асинхронні засоби – месенджери. Про це зазначили переважна більшість як викладачів (81,0 %), так і здобувачів (88,1 %):

ЯКИМ ЧИНОМ ЗДОБУВАЧІ ВАШОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ОТРИМУЮТЬ ІНФОРМАЦІЮ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ? (РЕЙТИНГ ІНСТРУМЕНТІВ, ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ)

ЯКИМ ЧИНОМ ВИ ПЕРЕВАЖНО ОТРИМУЄТЕ ІНФОРМАЦІЮ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ВІД ЗАКЛАДУ ОСВІТИ? (РЕЙТИНГ ІНСТРУМЕНТІВ, ВІДПОВІДІ ЗДОБУВАЧІВ)

Упродовж цього навчального року спостерігаємо тенденцію до підсилення, на думку педагогічних та науково-педагогічних працівників, ролі офіційних вебсайтів закладів освіти як джерела інформації: більше двох третин викладачів (72,2 %) впевнені, що на вебсторінках закладів освіти міститься вичерпна та актуальна інформація. Однак цю думку розділяє лише третина опитаних здобувачів освіти (35,9 %), що вказує на низьку популярність цього джерела інформації серед студентів. Це також може свідчити про значний розрив у сприйнятті інформаційної ефективності між педагогами та здобувачами освіти, низький рівень обізнаності студентів щодо змісту та користі офіційних інформаційних ресурсів закладів освіти. І така ситуація, безперечно, підкреслює важливість регулярного оновлення інформації, забезпечення її доступності та зрозумілості, а також залучення студентів до оцінки й удосконалення онлайн-ресурсів закладів освіти.

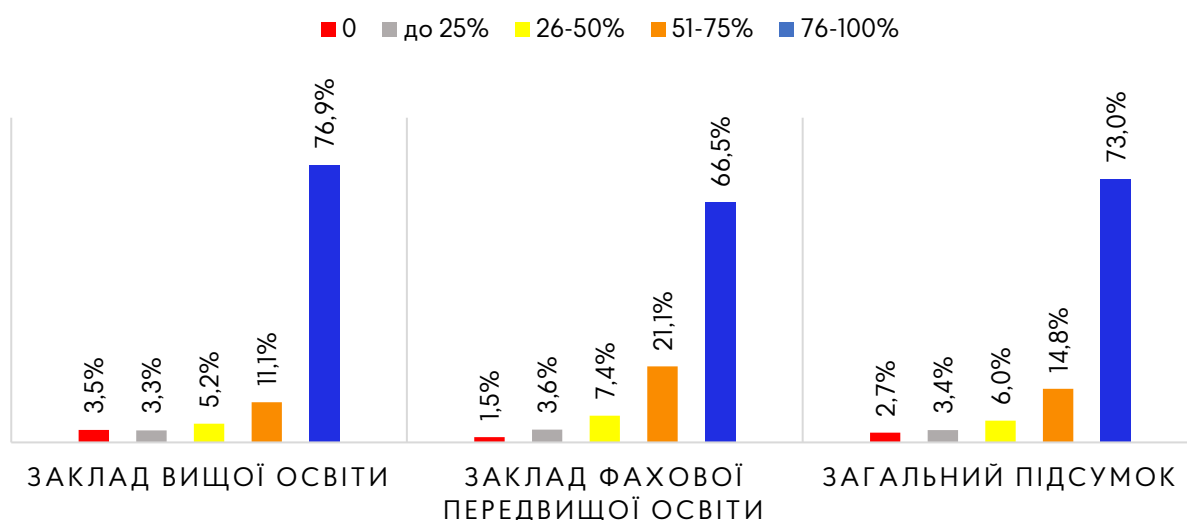
Щодо цього також зауважимо, що Службою неодноразово було наголошено на необхідності постійної підтримки інформації та матеріалів окремої категорії, оприлюднених на сайтах, в актуальному стані. Зокрема, йдеться не лише про оприлюднення інформації щодо організації освітнього процесу, але й про систему внутрішнього забезпечення якості освіти, перебіг вступної кампанії, наукову та громадську діяльність закладу освіти тощо.

На використання синхронних засобів навчання – віртуальних освітніх середовищ та сервісів для відеоконференцій – вказали більше половини респондентів з числа викладачів (59,8 % та 56,9 % відповідно). Про застосування в освітньому процесі віртуальних освітніх середовищ зазначили 44,0 % опитаних студентів, а про сервіси для відеоконференцій – менше третини з них (32,7 % здобувачів). Однак ми не вперше стикаємось із відмінностями у відповідях викладачів та студентів щодо стану використання в освітньому процесі синхронних засобів навчання, що свідчить про низьку залученість здобувачів до занять в режимі реального часу.

Так, одним із традиційно досліджуваних нами питань є з'ясування **стану забезпечення обсягу занять у синхронному режимі (у режимі реального часу)** як одного з індикаторів якісної взаємодії учасників освітнього процесу та, відповідно, належного забезпечення освітнього процесу саме в дистанційному форматі.

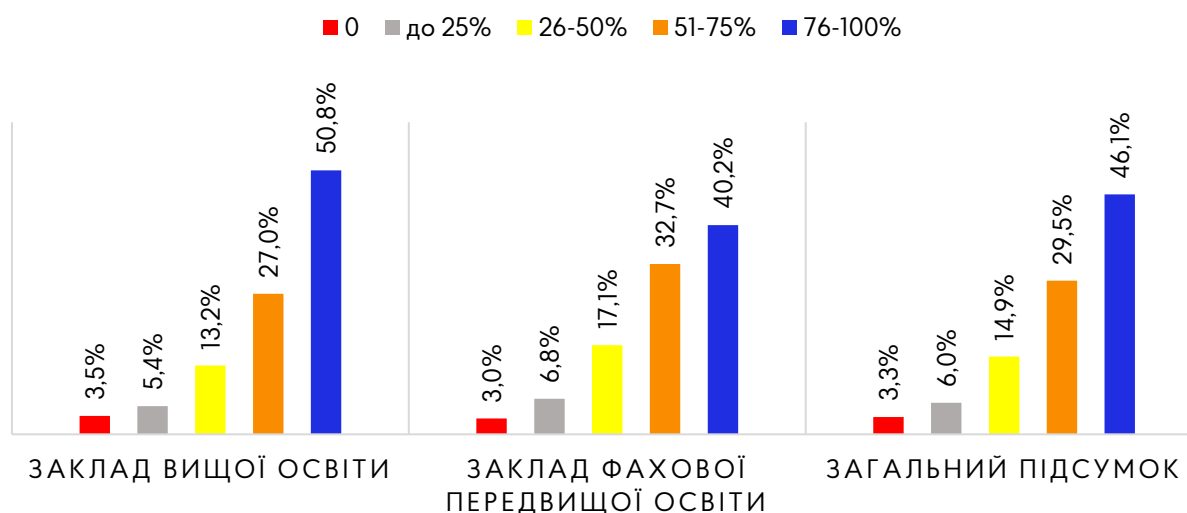
Протягом 2023 року переважна більшість викладачів (65 % і більше), заклади яких забезпечували освітній процес у дистанційному форматі, зазначали, що заняття (на рівні 76-100 %) проводяться у синхронному режимі. Такі ж результати отримані й у I півріччі 2024 року – понад дві третини педагогічних, науково-педагогічних працівників (73 %) вказали на великий обсяг занять у синхронному режимі:

**У РАЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ЗАКЛАДІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
ДИСТАНЦІЙНО, ЯКИМ Є ОБСЯГ ЗАНЯТЬ У
СИНХРОННОМУ РЕЖИМІ (РЕЖИМІ РЕАЛЬНОГО ЧАСУ)?
(ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ)**

Однак на такий високий показник проведення занять в режимі реального часу вкотре вказали менше половини здобувачів (46,1%). І такий фідбек від студентів є незмінним протягом декількох років поспіль. Ми пов'язуємо цю ситуацію з виявленою ще під час карантину проблемою низького рівня самоорганізації здобувачів освіти, про що ми вже неодноразово згадували. Однак отримані результати, зважаючи на об'єктивні обставини, можуть свідчити і про проблеми доступу здобувачів до відповідних каналів комунікації та відсутність можливості брати участь у всіх синхронних заходах:

**У РАЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ЗАКЛАДІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
ДИСТАНЦІЙНО, ЯКИМ Є ОБСЯГ ЗАНЯТЬ У
СИНХРОННОМУ РЕЖИМІ (РЕЖИМІ РЕАЛЬНОГО ЧАСУ)?
(ВІДПОВІДІ ЗДОБУВАЧІВ)**

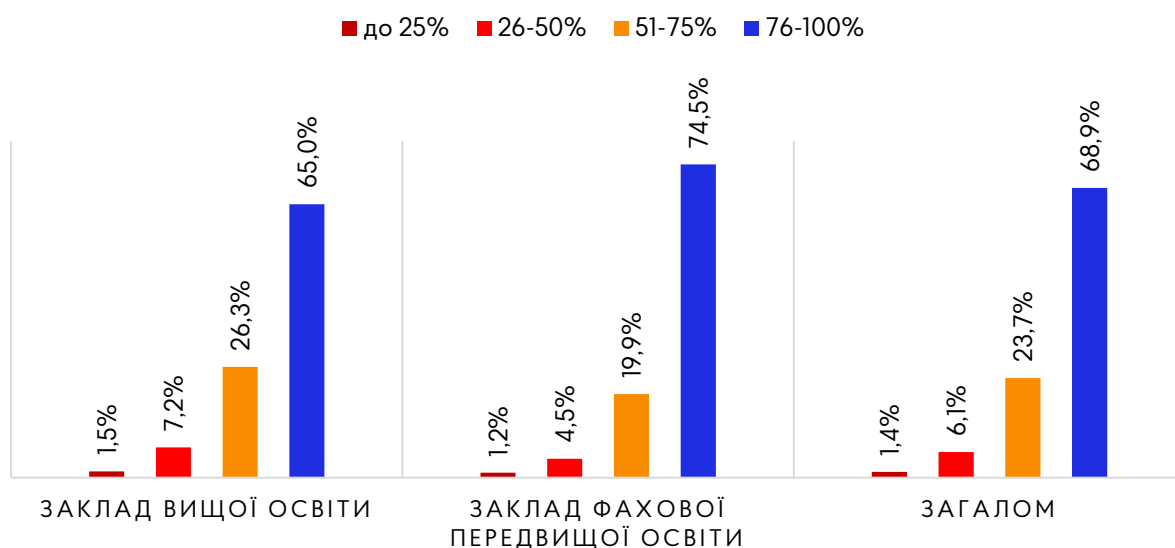

Питання відвідування (частка здобувачів, які змогли долучитись до навчання), безперечно, є важливим показником якісної організації освітнього процесу. Як ми вже зазначали вище, показники залученості здобувачів до освітнього процесу вивчаються Службою упродовж чотирьох років, і дані, отримані за результатами опитувань, проведених у закладах фахової передвищої та вищої освіти країни у періоди загальнонаціонального карантину та протягом усього періоду дії на території країни правового режиму воєнного стану, вказують на некритичне, але стабільне погіршення ситуації з відвідуванням – частка студентів, які фактично брали участь в освітньому процесі, загалом знижувалась протягом 2020-2023 років на 5-7 % за рік, незважаючи на застосування закладами освіти того чи іншого формату освітнього процесу. Водночас ця ситуація розглядалась і з урахуванням локальних умов роботи кожного закладу, особливостей регіону та специфіки окремих галузей.

Разом із тим, у попередніх матеріалах ми інформували, що ситуація з відвідуванням здобувачами занять дещо покращилась протягом останніх років. І якщо у 2022 році про відвідування студентами дисциплін на рівні 76-100 % від загального контингенту говорили менше половини викладачів (46 %), то вже у 2023 році цей показник зріс до 57 %.

Результати нинішнього дослідження також підтверджують висновок про позитивну динаміку в ситуації з відвідуванням: понад дві третини педагогічних та науково-педагогічних працівників (68,9 %) зазначили, що заняття з їхніх дисциплін у II півріччі 2023/2024 навчального року відвідує більшість здобувачів (76-100 % від наявного контингенту). І лише 7,5 % педагогів скаржаться на відсутність більш ніж половини студентів на заняттях:

ЯКА ЧАСТКА ЗДОБУВАЧІВ В НИНІШНІХ УМОВАХ МАЮТЬ ЗМОГУ ДОЛУЧАТИСЬ ДО ЗАНЯТЬ? (ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ ЗФПО ТА ЗВО)

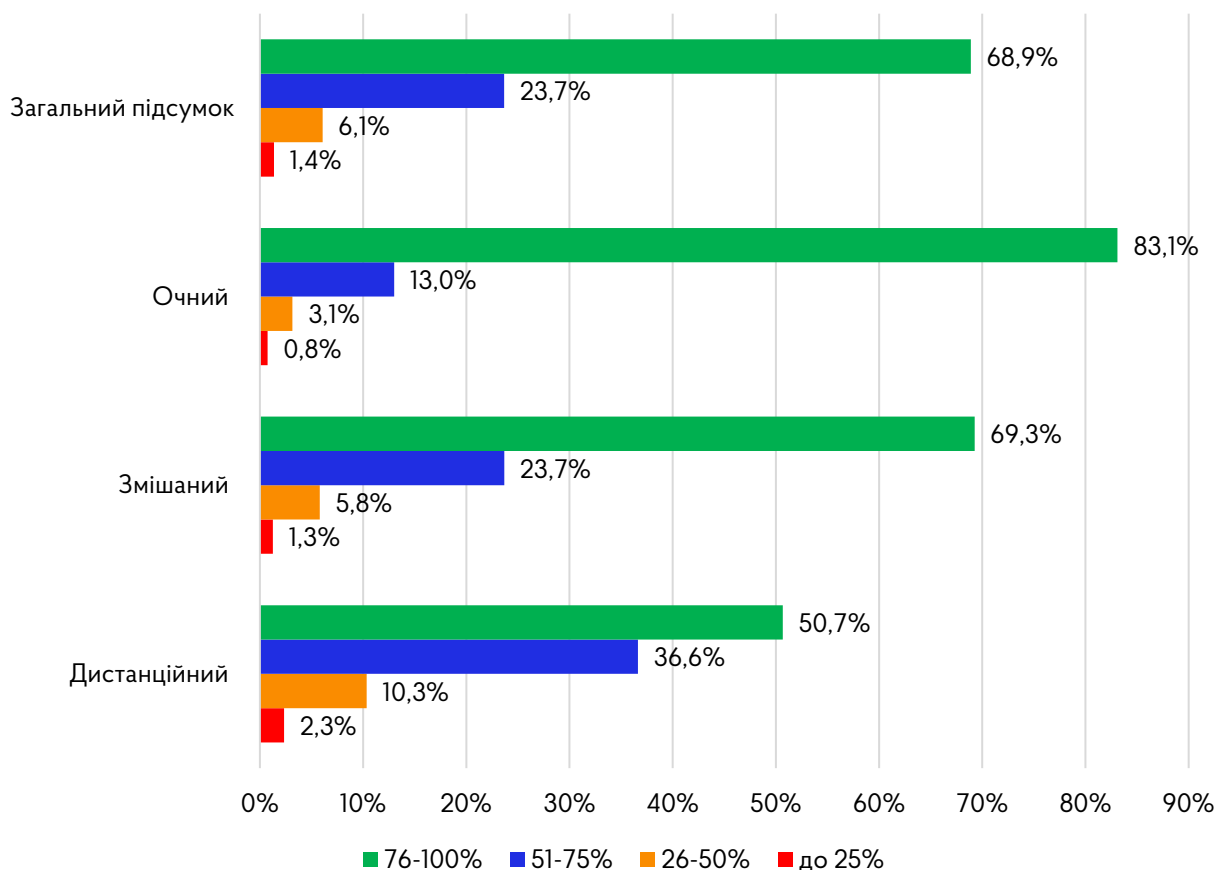

Щодо частки здобувачів освіти, які мають можливість долучитися до занять залежно від обраного формату організації освітнього процесу, зауважимо, що лише половина викладачів (50,7%), які нині працюють віддалено, поінформували, що до занять у дистанційному форматі можуть долучитися 76-100% здобувачів. І це підтверджує наші попередні висновки про низький рівень залученості студентів до занять в синхронному режимі (режимі реального часу) та наявність певних перешкод для доступу до навчання, таких як погане інтернет-з'єднання або відсутність необхідного обладнання, що впливає на їхню можливість брати участь у заняттях в дистанційному форматі.

Найбільша ж частка викладачів (83,1%) вказують на максимальне залучення здобувачів до занять саме у традиційному очному форматі, зважаючи на його високий рівень доступності, організованості та структурованості, а також соціальної взаємодії.

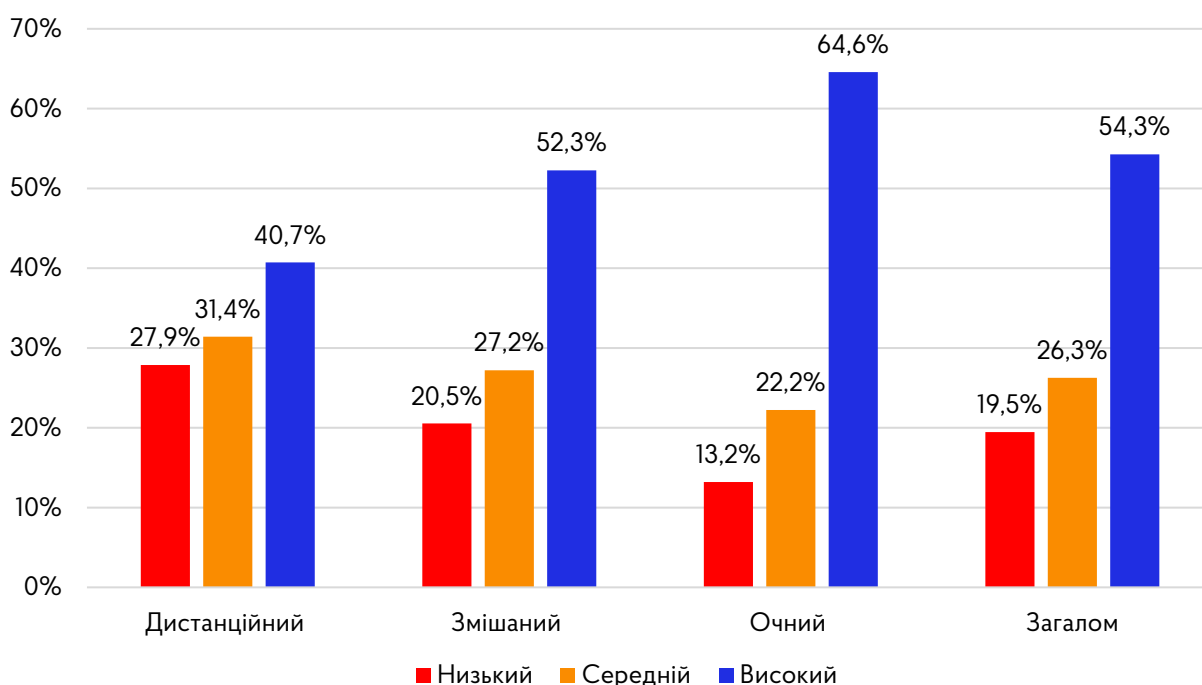
Відповіді викладачів, які нині працюють у змішаному форматі, також свідчать про те, що змішаний формат є ефективнішим для залучення більшої кількості студентів, ніж виключно дистанційний:

ЯКА ЧАСТКА ЗДОБУВАЧІВ В НИНІШНІХ УМОВАХ МАЮТЬ ЗМОГУ ДОЛУЧАТИСЬ ДО ЗАНЯТЬ, З УРАХУВАННЯМ ОБРАНОГО ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ ФОРМАТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ? (ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ)

Результати аналізу відповідей здобувачів ЗФПО та ЗВО на це питання підтверджують думку про те, що саме очний формат організації освітнього процесу забезпечує найбільшу доступність занять для них, тоді як дистанційний має певні обмеження. Змішаний формат, як показують результати, за наявності сприятливої безпекової ситуації та зважаючи на потреби учасників освітнього процесу, в нинішніх умовах може розглядатись як компромісне рішення для забезпечення більшої доступності освітніх послуг та покращення ситуації з відвідуванням:

РІВЕНЬ ВІДВІДУВАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ
У II ПІВРІЧЧІ 2023/2024 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ
(висновки за результатами аналізу відповідей студентів
на питання "Який обсяг занять Ви маєте можливість
відвідувати в нинішніх умовах?")

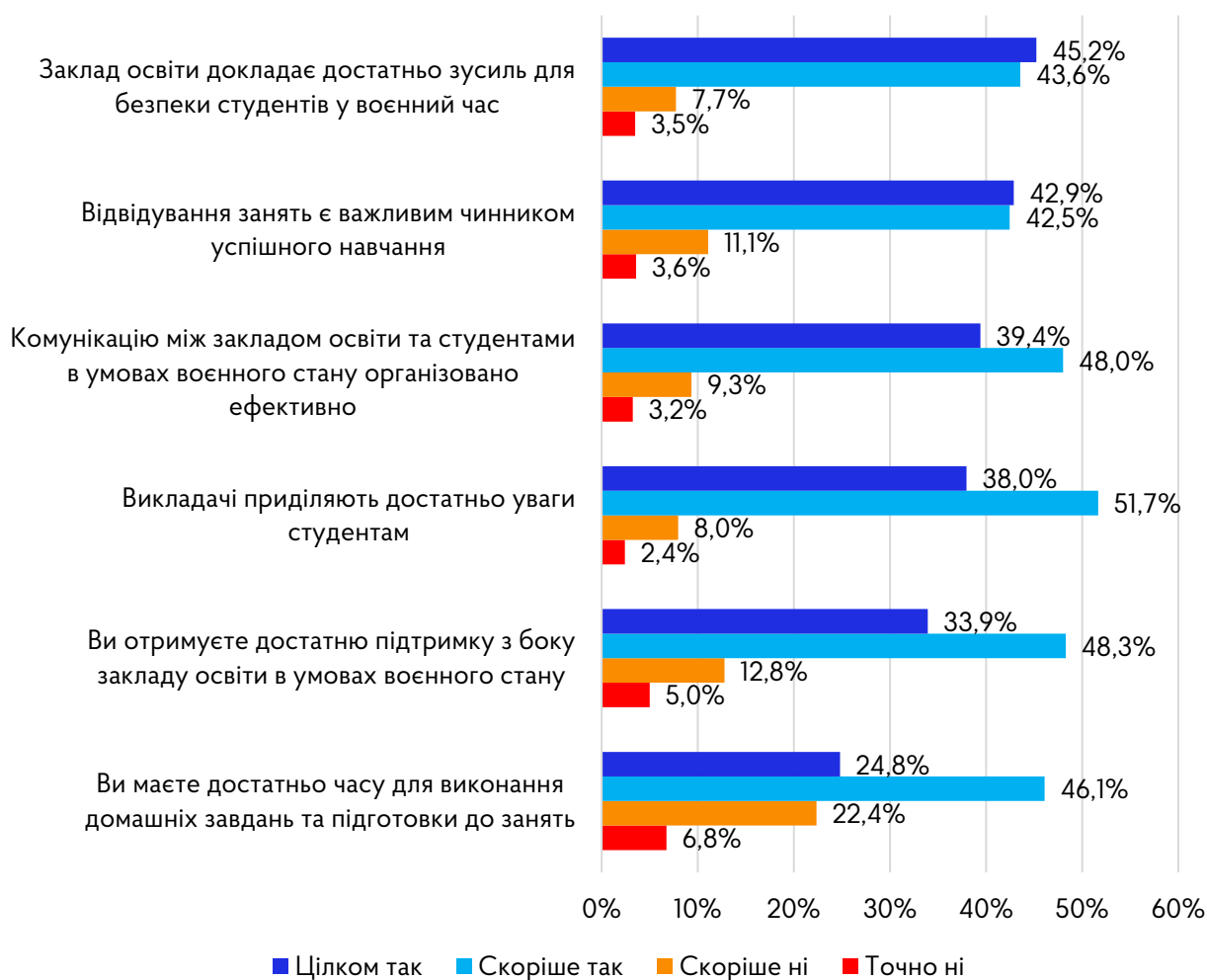

Щоб отримати більш детальне уявлення про інші проблемні питання, з якими стикаються учасники освітнього процесу в умовах воєнного стану, респондентам було запропоновано відповісти на комплексне питання, яке стосувалося їхньої згоди або незгоди з низкою тверджень, які охоплюють основні аспекти, що впливають на якість забезпечення освітнього процесу в сучасних умовах.

Такий підхід дозволяє виявити не лише загальні тенденції, але й різницю у сприйнятті цих аспектів різними групами респондентів, а зібрані відповіді на це питання стануть корисними для ЗФПО та ЗВО при оцінці ефективності існуючих практик, а також допоможуть визначити напрямки, які потребують удосконалення.

Отже, студенти загалом позитивно оцінюють якість освітнього процесу та підтримку з боку закладів освіти в умовах воєнного стану. Зокрема, майже половина здобувачів (48,3 %) вважають, що вони отримують достатню підтримку від своїх закладів, і майже 80 % опитаних погоджуються, що викладачі приділяють їм достатньо уваги. Важливим аспектом також є те, що понад 80 % опитаних студентів зазначають, що заклади освіти докладують достатньо зусиль для гарантування безпеки учасників освітнього процесу під час війни:

НАСКІЛЬКИ ВИ ПОГОДЖУЄТЕСЬ АБО НЕ ПОГОДЖУЄТЕСЬ ІЗ НАСТУПНИМИ ТВЕРДЖЕННЯМИ? (ВІДПОВІДІ СТУДЕНТІВ)

Викладачі також в цілому задоволені рівнем організації освітнього процесу і підтримки. Понад 90 % з них зазначають, що учасники освітнього процесу отримують достатню підтримку з боку закладу, а більше 90 % погоджуються, що комунікація між закладом освіти та учасниками освітнього процесу організована ефективно. Педагогічні та науково-педагогічні працівники також відзначають, що здобувачі освіти мають достатньо часу для виконання завдань та підготовки до занять.

НАСКІЛЬКИ ВИ ПОГОДЖУЄТЕСЬ АБО НЕ ПОГОДЖУЄТЕСЬ ІЗ НАСТУПНИМИ ТВЕРДЖЕННЯМИ? (ВІДПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ)

Таким чином, обидві групи респондентів загалом позитивно оцінюють ефективність організації освітнього процесу в сучасних умовах. Однак, незважаючи на те, що викладачі більш схильні до оптимістичних оцінок, помітними є проблемні для них питання, зокрема, низький рівень самоорганізації здобувачів освіти. Так, кожен третій з опитаних педагогів (34,7 %) вважає, що студенти приділяють недостатню увагу навчанню, незважаючи на те, що мають вдосталь часу для виконання домашніх завдань та підготовки до занять (думка 90,3 % викладачів).

На противагу цій тезі, майже третина здобувачів (29,2 %) зазначили, що їм не вистачає часу для виконання домашніх завдань та підготовки до занять. Зауважимо, що такий розрив у відповідях нами спостерігається постійно протягом двох років, що свідчить про суттєву різницю у сприйнятті часу та принципів його ефективного використання між цими групами респондентів. Окрім того, ми вбачаємо й інші можливі причини такої розбіжності, як-от: різниця в очікуваннях та пріоритетах; особисті обставини, можливості та індивідуальні потреби; особливості підходів до викладання; рівень зацікавленості та залученості до конкретних предметів; стрес та негативний психоемоційний стан, що негативно впливає на здатність ефективно виконувати завдання.

РІВЕНЬ ЗАДОВОЛЕНОСТІ РЕСПОНДЕНТІВ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Універсальними критеріями діяльності людини є продуктивність та задоволеність. І в цьому контексті сучасна наука пропонує нам різні способи вивчення ефективності роботи, а також методи визначення критеріїв та показників результативності як окремого учасника процесу, так і суб'єкта господарювання в цілому.

З огляду на те, що протягом багатьох років практики у сфері освіти були зосереджені здебільшого на створенні методик для оцінки продуктивності суб'єктів освітньої діяльності, а розробці діагностичних інструментів для вимірювання задоволеності учасників освітнього процесу увага майже не приділялась, Службою від 2020 року було визначено одним із векторів та пріоритетним завданням під час реалізації моніторингових досліджень саме питання задоволеності споживачів освітніх послуг організацією освітнього процесу.

Під час нинішнього та попередніх досліджень у сферах фахової передвищої та вищої освіти для визначення рівня задоволеності споживачів освітніх послуг (учасників опитування) організацією освітнього процесу були застосовані відповідні **критерії**:

Бал	Рівень задоволеності респондента
0 – 54	Критичний
55 – 59	Низький
60 – 64	Нижчий за середній
65 – 74	Середній
75 – 79	Вищий за середній
80 – 84	Високий
85 – 100	Ідеальний

Для розрахунку традиційно був використаний підхід ACSІ³, або американський індекс задоволеності споживачів, що показує рейтинг, який ґрунтується на аналізі бажань і очікувань споживача, як він сприймає ціну

³ *Індекс задоволеності споживачів (Customer satisfaction Index, CSI) – це оцінка рівня задоволеності клієнта після взаємодії з компанією. CSI відображає наскільки успішним був клієнтський досвід споживача.*

і якість (у нашому випадку – якість освітньої послуги). Завдяки цим індексам компанії вимірюють задоволеність клієнтів, а джерелом даних слугують різні опитування.

Індекс визначався за результатами опрацювання відповідей (оцінки за 10-бальною шкалою), наданих респондентами на три питання:

1. Вкажіть рівень Вашої задоволеності від організації освітнього процесу у цьому навчальному році?

2. Чи відповідає рівень організації освітнього процесу Вашим сподіванням?

3. Як Ви оцінюєте рівень організації освітнього процесу в нинішніх умовах у порівнянні з «ідеальним»?

Розрахунки проводились з використання нормованих даних за формулою:

$$\frac{\sum_{i=1}^3 (P_{in} \times n) K_i}{10}, \quad i = \overline{1,3}, \quad n = \overline{1,10}, \quad K_1 = 0,4, \quad K_2 = 0,3, \quad K_3 = 0,3,$$

де P – кількість нормованих відповідей учасників опитування.

Наводимо інформацію про індекс (рівень) задоволеності здобувачів та педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів фахової передвищої та вищої освіти та ЗВО освітнім процесом у попередніх періодах та за результатами нинішнього дослідження:

у I півріччі 2022/2023 навчального року (за результатами дослідження, проведеного Службою у вересні 2022 року):

Статус учасників опитування	Індекс задоволеності	Рівень задоволеності
Здобувач ЗФПО	74	Середній
Педагогічний працівник ЗФПО	82	Високий
Здобувач ЗВО	68	Середній
Науково-педагогічний працівник ЗВО	81	Високий

на початку II півріччя 2022/2023 навчального року (за результатами опитування, проведеного Службою у березні 2023 року, I квартал 2023 року):

Статус учасників опитування	Індекс задоволеності	Рівень задоволеності
Здобувач ЗФПО	74	Середній
Педагогічний працівник ЗФПО	81	Високий
Здобувач ЗВО	70	Середній
Науково-педагогічний працівник ЗВО	80	Високий

наприкінці II півріччя 2022/2023 навчального року (за результатами опитування, проведеного Службою у червні 2023 року, II квартал 2023 року):

Статус учасників опитування	Індекс задоволеності	Рівень задоволеності
Здобувач ЗФПО	76	Вищий за середній
Педагогічний працівник ЗФПО	78	Вищий за середній
Здобувач ЗВО	75	Вищий за середній
Науково-педагогічний працівник ЗВО	79	Вищий за середній

на початку I півріччя 2023/2024 навчального року (за результатами опитування, проведеного Службою у вересні 2023 року, III квартал 2023 року):

Статус учасників опитування	Індекс задоволеності	Рівень задоволеності
Здобувач ЗФПО	73	Середній
Педагогічний працівник ЗФПО	83	Високий
Здобувач ЗВО	75	Вищий за середній
Науково-педагогічний працівник ЗВО	78	Вищий за середній

наприкінці I півріччя 2023/2024 навчального року (за результатами опитування, проведеного Службою у грудні 2023 року, IV квартал 2023 року):

Статус учасників опитування	Індекс задоволеності	Рівень задоволеності
Здобувач ЗФПО	78	Вищий за середній
Педагогічний працівник ЗФПО	78	Вищий за середній
Здобувач ЗВО	77	Вищий за середній
Науково-педагогічний працівник ЗВО	79	Вищий за середній

Варто зауважити, що консолідовані результати обчислення протягом чотирьох кварталів 2023 року індексу задоволеності споживачів освітніх послуг вказали на те, що потреби учасників освітнього процесу, зважаючи на поточну ситуацію в окремих регіонах та індивідуальні можливості закладів, стабільно забезпечувались на належному рівні.

Проте, як і раніше, подекуди залишалися невирішеними питання, пов'язані з особливостями організації навчання в умовах воєнного стану:

комунікація між учасниками освітнього процесу, забезпечення участі здобувачів в освітньому процесі (з урахуванням місця перебування);

низький рівень залученості здобувачів освіти до громадського життя закладу, підтримки ініціатив та прийняття рішень;

перспектива повернення студентів та педагогів до закладів;

забезпечення відповідного рівня захисту учасників освітнього процесу.

Цю інформацію було представлено 14 грудня 2023 року на [розширеному засіданні колегії та громадської ради при Державній службі якості освіти України](#), та за результатами обговорення, зважаючи на виявлені позитивні тенденції, прийнято рішення про необхідність продовжити у 2024 році накопичення даних (зі зміною контрольного періоду у календарному році з кварталу на півріччя) щодо рівня задоволеності споживачів освітніх послуг організацією освітнього процесу в закладах фахової передвищої та вищої освіти.

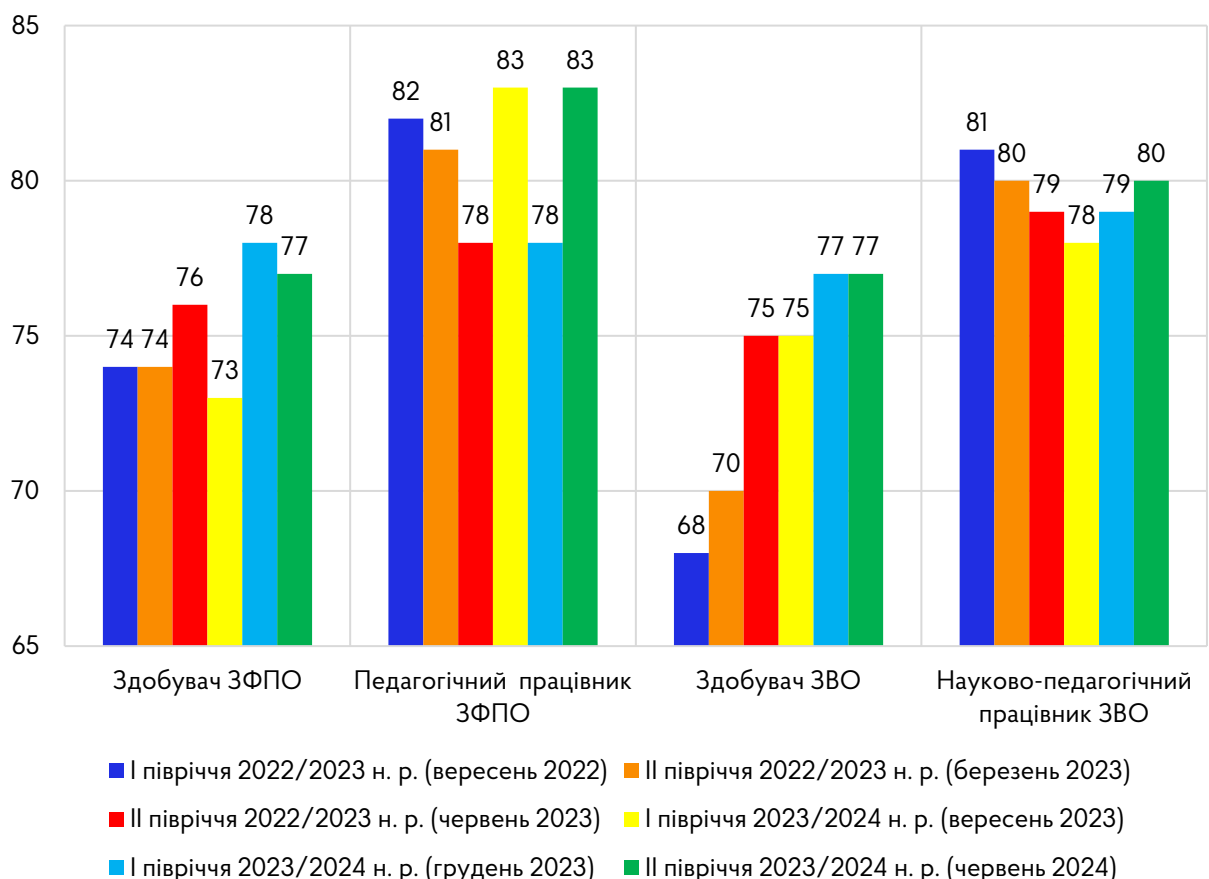
Таким чином, за результатами нинішнього опитування ми отримали наступну інформацію щодо рівня задоволеності респондентів освітнім процесом [у II півріччі 2023/2024 навчального року](#) (червень 2024 року):

Статус учасників опитування	Індекс задоволеності	Рівень задоволеності
Здобувач ЗФПО	77	Вищий за середній
Педагогічний працівник ЗФПО	83	Високий
Здобувач ЗВО	77	Вищий за середній
Науково-педагогічний працівник ЗВО	80	Високий

Отже, у першій половині 2024 року показники рівня (індексу) задоволеності учасників опитування освітнім процесом в умовах продовження воєнного стану незалежно від обраного закладом освіти формату у всіх категорій опитаних залишаються стабільно позитивними, що свідчить про їхнє сприйняття організації освітнього процесу у цьому навчальному році в цілому та його відповідність очікуванням.

Показники індексу задоволеності, розраховані за результатами опитувань, що проводились Службою протягом вересня 2022 – червня 2024 року, наводимо нижче:

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ (ІНДЕКСУ) ЗАДОВОЛЕНОСТІ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ (ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ)

Зазначимо, що протягом попереднього 2022/2023 навчального року, зокрема, у період з березня до червня 2023 року, результати обрахунку індексу задоволеності помітно зросли для двох груп респондентів – здобувачів закладів фахової передвищої освіти (на 2 пункти) та здобувачів закладів вищої освіти (на 5 пунктів). Причому остання категорія респондентів протягом трьох років поспіль була найменш задоволеною як організацією освітнього процесу в умовах карантину, так і під час дії правового режиму воєнного стану, і рівень їхньої задоволеності не підіймався вище середнього.

Разом з тим протягом згаданого періоду спостерігалось незначне зниження індексу задоволеності (на 1-3 пункти) за обома групами викладачів – науково-педагогічних працівників ЗВО та педагогічних працівників ЗФПО. Зауважимо, що протягом 2020 – початку 2023 років рівень задоволеності цих груп респондентів був незмінно високим.

Щодо результатів двох квартальних опитувань, які припали на перше півріччя 2023/2024 навчального року, інформуємо:

на початку 2023/2024 навчального року (у III кварталі 2023 року) спостерігалось деяке зниження індексу задоволеності у здобувачів фахової передвищої освіти – до рівня річної давності – вересня 2022 року; натомість задоволеність педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти у досліджуваному періоді зросла на 5 пунктів. Здобувачі та науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти за цей же період продемонстрували незмінну позицію щодо рівня задоволеності забезпеченням освітнього процесу;

наприкінці I півріччя 2023/2024 навчального року (у IV кварталі 2023 року) рівень задоволеності здобувачів фахової передвищої освіти значно зріс (на 5 пунктів) та став найвищим за увесь період дослідження (від вересня 2022 року). Також зросли (на 1-2 пункти) показники рівня задоволеності здобувачів та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Щодо педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти зазначимо, що рівень їхньої задоволеності освітнім процесом в нинішніх умовах знизився протягом вересня-грудня 2023 року з 83 до 78 балів.

У II півріччі 2023/2024 навчального року (у досліджуваному періоді) знову спостерігаємо зростання показників рівня задоволеності організацією освітнього процесу в умовах продовження воєнного стану за обома групами викладачів: на 1 пункт у науково-педагогічних працівників ЗВО та на 5 пунктів у педагогічних працівників ЗФПО, що може свідчити про позитивні зміни в організації освітнього процесу або зменшення рівня стресу

Таким чином, динаміка індексу задоволеності демонструє складні умови адаптації учасників освітнього процесу в умовах війни, однак, у більшості випадків, спостерігається тенденція до покращення, що може свідчити про ефективність заходів, які здійснюються закладами освіти для підтримки як здобувачів, так і педагогів у цей складний період.

Щодо якості організації освітнього процесу у поточному навчальному році (одне з трьох питань, за якими визначається індекс задоволеності), зауважимо:

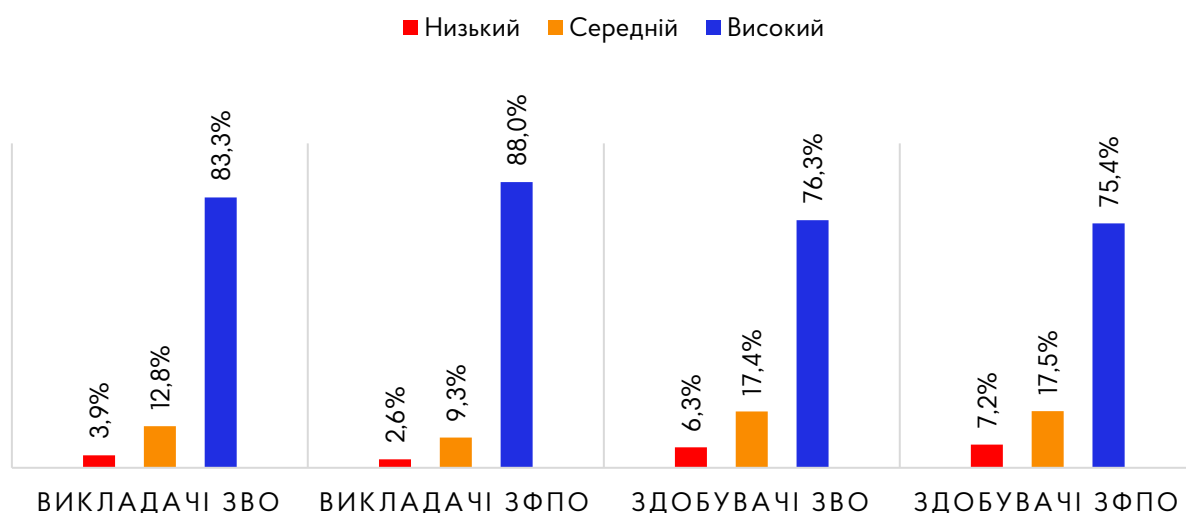
за результатами анкетувань, проведених у I та II кварталах (II півріччя 2022/2023 навчального року), спостерігалось зниження (з 86 % до 70 %, порівняно з результатами, отриманими у I півріччі 2022/2023 навчального року) частки викладачів, які високо оцінюють якість організації освітнього процесу у цьому навчальному році;

результати опитування, проведеного у III кварталі (вересень 2023 року), вказали на збільшення частки (з 69,5 % до 81,3 %) викладачів ЗФПО з високим рівнем задоволеності якістю організації освітнього процесу вже у новому 2023/2024 навчальному році;

результати, отримані у IV кварталі (грудень 2023 року), вперше за три роки⁴ дозволили говорити про значне зростання рівня задоволеності якістю організації освітнього процесу як у здобувачів вищої (з 62,6 % до 77,2 %), так і здобувачів фахової передвищої освіти (з 58 % до 77,2 %).

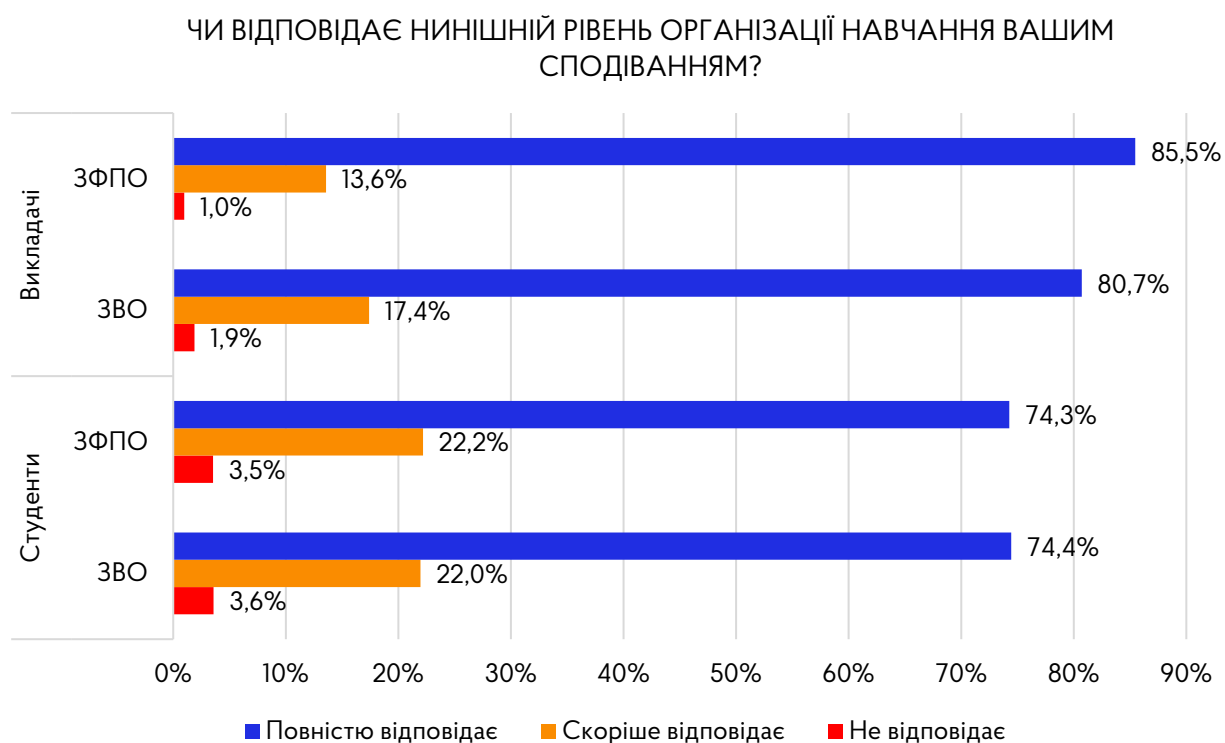
У II півріччі 2023/2024 навчального року (за результатами нинішнього опитування) найвищий рівень задоволеності організацією освітнього процесу спостерігається серед викладачів ЗФПО (88,0 %), за ними йдуть викладачі ЗВО (83,3 %). Загалом високий рівень задоволеності є домінуючим серед усіх груп респондентів, що свідчить про позитивне сприйняття ними в цьому навчальному році якості освітніх послуг:

РІВЕНЬ ЗАДОВОЛЕНOSTІ РЕСПОНДЕНТІВ ВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЦЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ (II ПІВРІЧЧЯ 2023/2024 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ)

⁴ Як повідомлялось раніше, лише 60 % здобувачів ЗФПО та ЗВО упродовж 2020-2023 років високо оцінювали якість організації освітнього процесу.

Результати визначення індексу задоволеності також підтверджують обґрунтованість сподівань учасників опитування стосовно організації освітнього процесу в 2023/2024 навчальному році. Це може свідчити про те, що учасники, як студенти, так і викладачі, задоволені тим, як здійснюється навчання, і що їхні очікування щодо якості та ефективності освітнього процесу в значній мірі відповідають реальності. Водночас це може також вказувати на те, що заклади освіти впроваджують успішні стратегії для підтримки якості навчання, враховуючи складні умови воєнного стану:

Отже, загальні результати обрахунку індексу задоволеності упродовж 2023/2024 навчального року вказують на те, що потреби учасників освітнього процесу, з урахуванням поточної ситуації в регіонах та індивідуальних можливостей закладів, забезпечуються на належному рівні. Однак все ще актуальними є питання, пов'язані із особливостями організації навчання в умовах воєнного стану: комунікація, забезпечення доступу здобувачів до освітнього процесу, перспектива повернення студентів та педагогів до закладів, а також забезпечення відповідного рівня захисту учасників освітнього процесу (зокрема питання ресурсного забезпечення).

Але, зважаючи на те, що в межах застосування підходу ACSI хороші показники, як правило, знаходяться в діапазоні 75 – 85 пунктів, а також з урахуванням регулярності вивчення Службою рівня задоволеності учасників освітнього процесу та отримання від них безперервного зворотного зв'язку, можна говорити про якісний рівень надання ЗФПО та ЗВО освітніх послуг в умовах війни та їх значний потенціал в питаннях адаптації.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

З огляду на актуальність питань якісного забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного періоду та необхідність пошуку спільних шляхів для подолання наявних загроз у 2024 році Служба продовжує дослідження питань адаптації освітнього процесу до запитів та потреб в умовах війни.

На підставі результатів онлайн-анкетування з актуальних питань організації освітнього процесу та якості освіти в умовах воєнного стану, проведеного у першому півріччі 2024 року (другому семестрі 2023/2024 навчального року), Служба дійшла висновку, що заклади фахової передвищої та вищої освіти продовжують забезпечувати повноцінний освітній процес протягом усього періоду дії в країні правового режиму воєнного стану. Це відбувається з урахуванням раніше наданих рекомендацій, а також доступних можливостей та ресурсів.

Ключовим індикатором результатів цього та всіх попередніх моніторингових досліджень у сферах фахової передвищої та вищої освіти є визначення індексу задоволеності учасників освітнього процесу організацією навчання. В основу цього інструмента покладено підхід ACSI (американський індекс задоволеності споживачів), який показує рейтинг, що ґрунтується на аналізі бажань і очікувань споживача, а також на його сприйнятті ціни і якості (у нашому випадку – якості освітніх послуг).

Показники рівня (індексу) задоволеності учасників опитування освітнім процесом в умовах продовження воєнного стану незалежно від обраного закладом освіти формату залишаються стабільно позитивними протягом 2023-2024 років. Це свідчить про відповідність організації освітнього процесу очікуванням та підтверджує стабільність і злагодженість роботи колективів закладів освіти в умовах воєнного стану. Слід відзначити, що стабільність рівня задоволеності учасників освітнього процесу свідчить, серед іншого, про ефективність застосування змішаного та дистанційного форматів навчання, що дозволяє забезпечувати безперервне надання освітніх послуг в умовах обмежених ресурсів та постійних змін.

Загальні результати обчислення індексу задоволеності споживачів освітніх послуг у 2023/2024 навчальному році вказують на те, що потреби учасників освітнього процесу, зважаючи на поточну ситуацію в окремих регіонах та індивідуальні можливості як закладів освіти, так і учасників освітнього процесу, стабільно забезпечуються на належному рівні. Ці результати підкреслюють потенціал адаптивності та інновацій у підходах до організації освітнього процесу, що дозволяє закладам освіти ефективно реагувати на виклики воєнного часу та забезпечувати безперервність і якість освітніх послуг.

Результати проведених опитувань також свідчать про значний спад застосування дистанційного формату навчання в усіх закладах вищої та фахової передвищої освіти від початку повномасштабного вторгнення.

Проте, як і раніше, залишаються невирішеними питання, пов'язані з особливостями організації навчання в умовах воєнного стану:

- комунікація між учасниками освітнього процесу, забезпечення участі здобувачів в освітньому процесі (з урахуванням місця перебування);

- низький рівень залученості здобувачів освіти до громадського життя закладу, підтримки ініціатив та прийняття рішень;

- невизначена перспектива повернення студентів та педагогів до закладів;

- забезпечення відповідного рівня захисту учасників освітнього процесу;

- ресурсне забезпечення закладів фахової передвищої та вищої освіти, зокрема релокованих та тих, будівлі яких постраждали внаслідок повітряних атак.

З огляду на ситуацію, наголошуємо, що в умовах продовження правового режиму воєнного стану слабкі сторони та загрози, що пов'язані з якістю надання освітніх послуг, можуть посилюватись, тому вважаємо за доцільне нагадати закладам фахової передвищої та вищої освіти про рекомендації Служби:

- за умов сприятливої безпекової ситуації розглянути можливість застосування очного формату організації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних потреб, рівня задоволеності організацією освітнього процесу та бажання здобувачів і науково-педагогічних працівників працювати в очному форматі;

- зкладам освіти, які забезпечують надання освітніх послуг у дистанційному форматі, розглянути (опціонально) можливість застосування змішаного (очно-дистанційного) формату навчання для забезпечення більшої доступності освітніх послуг та покращення ситуації з відвідуванням;

- у разі несприятливої ситуації щодо безпеки організації освітнього процесу розширити використання технічних підходів (зокрема онлайн-платформ), які дозволяють застосовувати асинхронний режим, для підвищення рівня залученості студентів у процес навчання;

- продовжити застосування індивідуалізованого підходу до надання освітніх послуг здобувачам освіти, що перебувають на особливо небезпечних територіях, відповідно до їхніх потреб, готовності та можливості продовжувати навчання під час війни;

- вжити заходів щодо забезпечення безперешкодного доступу здобувачів освіти до інформаційно-методичних матеріалів, необхідних для здійснення освітнього процесу;

сприяти покращенню стану оприлюднення інформації на офіційних веб-ресурсах та сторінках в соціальних мережах закладів та їхніх структурних підрозділів, забезпечити оперативне інформування здобувачів освіти про актуальні посилання на такі електронні ресурси та контакти осіб, відповідальних за комунікацію;

забезпечити інформування учасників освітнього процесу щодо заходів із забезпечення їхнього захисту, евакуації в умовах воєнних дій, а також надання інструкцій (систематичне проведення інструктажів) щодо дій під час оголошення повітряної тривоги;

з урахуванням наявних можливостей та ресурсів приділяти особливу увагу технічному забезпеченню споруд цивільного захисту для укриття учасників освітнього процесу, можливості доступу до інтернету (Wi-Fi);

забезпечити інформування всіх учасників освітнього процесу незалежно від обраного формату навчання про наявність, стан та технічне забезпечення приміщень або будівель, що можуть бути використані для укриття;

забезпечити надання психологічної допомоги учасникам освітнього процесу, а також розробити механізми їхньої реінтеграції.

2024